

AVH504 Cand. Theol

Møtet med den oppstandne.

Oppstandelseserfaringene i lys av Pannenberg og Schillebeeckx kristologi.

Stian Heggedal våren 2011 Det Teologiske Menighetsfakultetet

Veileder: Professor Peder Gravem

Hovedproblemstilling:

Hvordan skal vi i dag forstå de første vitnenes møte med den oppstandne Kristus?

Innhold

Bakgrunn s.3

Problemstilling s.4

- Kildemateriale, hva slags tekster forholder de to teologene seg til? s.4

- Erfaringene. s.5

Metode s.6

Disposisjon s.6

Pannenberg s.9

Schillebeeckx s.22

Drøfting s.40

Og da de gikk inn, fant de ikke Herren Jesu legeme. Luk21:3

...han ble sett av Kefas, deretter av de tolv. Deretter ble Han sett av mer enn fem hundre brødre på en gang. 1kor15: 5-6.

Det blir sådd et naturlig legeme, det oppstår et åndelig legeme. 1Kor15:44.

Bakgrunn

Den kristne tro står og faller på om mannen Jesus fra Nazareth, var den han selv sa han var; Guds Sønn, og om kirkens tro på at 'Kristus døde, Kristus stod opp, Kristus skal komme igjen' har noen substans. Dette avhenger i stor grad av troen på at han stod opp fra de døde og viste seg for mennesker som den oppstandne Guds Sønn. Verken evangeliene eller Paulus hevder at det finnes noen vitner til Jesu oppstandelse, og det virker ikke som om det er gjort noe forsøk i ettertid heller på å påstå dette. En grunn kan være at det rett og slett ikke var viktig for dem. Det som derimot uten tvil var viktig, var å forkynne det faktum at Jesus var stått opp fra de døde, og at Han hadde vist seg for mennesker. Ikke engang den tomme graven i seg selv, var tilsynelatende en avgjørende faktor for de første kristne, nettopp fordi en tom grav ikke alene kan være fundamentet i en oppstandelsestro. At graven var tom kan ha vært resultatet av mange ting, noe som evangeliene selv hentyder. På den annen side ble 'Kristus er oppstanden' det viktigste budskapet. Dette ble selve kjernen i det som nå kjennes som Jerusalem kerygma. Forkynnelsen av at Jesus fra Nazareth hadde stått opp fra de døde og vist seg for flere vitner. Den tomme graven spiller likevel en vesentlig rolle i hendelsesforløpet, da den er med på å spille inn på hva vitnene så. Og spørsmålet er om en oppstandelsestro kan være levedyktig uten en tom grav? Det virker ganske fånyttet å fortelle at Jesus har stått opp, dersom man kunne peke på en død kropp i en hule. Og dersom en tom grav i seg selv sier lite, er det kanskje slik at ingen av de to tradisjonene kan stå for seg selv? Dette er bare to av mange spørsmål som kan reises rundt denne avgjørende påsken for to tusen år siden, men jeg ønsker å vie mest oppmerksomhet til det spørsmål jeg selv mener er det mest utfordrende av dem alle. Hva var det egentlig vitnene så denne påsken? Hvilket legeme vi skal stå opp med henger sammen med Han som først stod opp, og som Paulus kaller førstegrøden av dem som er sovnet inn. Denne forbindelsen mellom da og nå minner oss nok en gang på det faktum at Jesus kun er tilgjengelig for oss gjennom de første kristnes vitnesbyrd. Vår tolkning av den oppstandne Kristus skjer i lyset av de som først så Han. Det er skrevet meget om temaet, og man kan velge blant mange gode forfattere når det er ønskelig å dykke ned i disse spørsmålene. Jeg har likevel valgt å holde meg primært til disse to svært vel- rennomerte teologer på nettopp disse hendelsenes karakter, Wolfhart Pannenberg og Edward Schillebeeckx. I lyset av de eldste kildene vi har tilgang til har disse to forsøkt å redegjøre for hva som virkelig skjedde da Kristus stod opp, og hva det betød for de første kristne, og deretter for oss. De har begge gjort et forsøk på å løfte datidens tolkninger inn i vår tid slik de selv forstår dem. Hva skjedde mellom Jesu død og kirkens proklamasjon av at 'han er oppstanden'? Hvordan opplevde de første vitnene fenomenet 'å se' Jesus? Den kristne kirke tror på en legemlig oppstandelse, men hva slags legeme er det her snakk om? I det nye testamentet er det saksvarende å se på de absolutt eldste skriftene vi kjenner, og bør derfor vie noe oppmerksomhet til hva Paulus skriver i sine brev. Videre er det interessante forskjeller i evangelienes fremstilling av den tomme graven, og om dateringen her spiller en stor rolle i det større bilde av ulike oppstandelsestradisjoner. Når jeg først nevner tradisjoner, er det viktig å se hvilken tid og hvilken kultur disse hendelsene finner sted i. Oppstandelsen hendte ikke i et tomrom, men i en bestemt setting som var bærer av egne forventninger og en spesiell religiøsitet. I denne sammenhengen er det verdt å si noe om sen- jødisk apokalyptikk og blant annet forventningene om Menneskesønnens komme. Dette er av avgjørende karakter for å forstå tolkningsnøkkelen til de første vitnene, men også for å se hva som var radikalt nytt med Kristi oppstandelse som fenomen.

Problemstillingen

Hvordan vi i dag skal forstå de første vitnenes møte med den oppstandne Kristus er et svært omgripende spørsmål som får konsekvenser for hvordan vi oppfatter vår kristne tro. Når jeg nå skal gjøre bruk av to teologer fra vår egen tid for å belyse dette emnet, vil det snart vise seg at dette spørsmålet likevel ikke kan besvares uten å dykke ned i historien selv, og da særlig bibelmaterialet. Noen av de nedtegnelser vi kan lese her daterer seg helt ned til år 50, noe som vil si at det er beretninger om hva vitnene så fra kilder som ligger helt tett opp til selve hendelsene. Men spørsmålet er ikke bare hva de så, men også hvordan de tolket det de så. Erfaringene de selv gjorde ble gjort i en kulturell og religiøs sammenheng som med sikkerhet satt sitt preg på vitnenes tolkningsramme. En del av denne oppgaven blir å se nærmere på denne tolkningsrammen gjennom brillene til Pannenberg og Schillebeeckx, som begge har skrevet mye om emnet. Gjennom dette vil jeg belyse min hoved- problemstilling: ***hvordan skal vi i dag skal forstå de første vitnenes møte med den oppstandne Kristus.***

-Kildemateriale, hva slags tekster forholder de to teologene seg til?

Mine primærkilder for denne oppgaven er tekster skrevet av Pannenberg og Schillebeeckx, men disse har igjen sine primærkilder i bibelmaterialet. Jeg har valgt å dele deres kilder i to kategorier.

Tekstene som omtaler oppstandelsen direkte.

For å forstå Pannenberg og Schillebeeckx hermeneutiske nøkkel på dette området er det sakssvarende å si noe om de sentrale temaene i tekstene de belyser som viktige. De gjør begge utstrakt bruk av Paulus sine brev som primærkilder da de er datert meget nærme selve hendelsene, men disse brevene blir først interessante når de leses i sammenlikning med evangeliene. Tidsforskjellen mellom Paulus og evangeliene, samt ordlyden, er av betydning for begge teologene i deres arbeide. Hvordan Pannenberg og Schillebeeckx selv tolker disse tekstene kan være litt ulikt. Hvordan de fremlegger sin tolkning av vitnenes erfaringer farges av deres egne briller.

Tekster som er viktig for de første kristnes kontekstualitet.

Når dette er sagt, legger de begge en stor vekt på den kulturhistoriske bakgrunn de første vitnene levde i, og mener at ingen av disse hendelsene skjedde i et religiøst vakuum. Snarere tvert i mot. Tolkningsrammene for de første kristne var sterkt preget av en spesiell historie med spesielle forventninger. I denne sammenhengen spiller tankene om Menneskesønnen en sentral rolle. Begge teologene mener selv at Jesu oppstandelse har i seg noe som foregriper endetiden, og er av en avgjørende eskatologisk karakter. Denne tolkningsrammen legger de også til de første vitnene. Forventningene om en frelser ligger sterkt som bakgrunn når de første vitnene møter den oppstandne, og her finner de materiale fra det gamle testamentet som en grunnleggende tolkningsnøkkel.

-Erfaringene

For å nærme oss problemstillingen på oppgaven kommer vi ikke utenom å studere hva som er skrevet om og av de første vitnene. Skal man tro skriften, var det mange vitner. Men Han viste seg ikke for Pilatus eller for de jødiske fariseerne. Hva var det da egentlig disiplene så? Og hva så Paulus da han var på vei til Damaskus? I Acta kan vi lese at Paulus så et lys og hørte en stemme som tilkjennega seg for å være Kristus (Acta9:3-4). Det er mye som tyder på at Paulus ville hatt et følge på veien da dette skjedde, likevel virker det som om det er kun han alene som opplever tilsynekomsten. Selv tolker Paulus dette møtet som så virkelig og omgripende at han sier han har sett Herren Kristus, og regner seg som en likeverdige apostel på linje med disiplene. Dette setter oss hen til spørsmålet hva det egentlig vil si å se Kristus. Det Paulus opplever kan hentyde på at man må veie ordbruken på en varsom vekt, og søke alternative forståelsesrammer. Kanskje *hva det vil si å erfare Kristus?* Det er mest nærliggende å tro at Jesus viste seg for disiplene akkurat slik han var før han døde, og sårmerkene kan jo også tyde på det. På den annen side finnes det sterke indikasjoner på at Han var annerledes, og at gjenkjennelse først fant sted etter å bli tiltalt av Ham eller i ettertid (Maria Joh20:15- 16, og Emmausvandrerene Luk24:32). Det blir også fortalt at man kunne berøre Jesu fysiske kropp, samtidig som han tilsynelatende kunne bevege seg gjennom stengte dører og plutselig dukke opp i blant forsamlinger. Disse hendelsenes forskjell i karakter, og deres noe difuse beskrivelse, gjør det vesentlig å spørre seg selv hva det egentlig vil si å møte den Oppstandne Kristus. Hva vi svarer på dette spørsmålet vil videre ha en direkte innvirkning på hva vi selv tror om vår egen oppstandelse. Så hva ville det da ha innebært for de første vitnene å ha erfart den oppstandne Kristus, og hvordan tolket de første kristne disse erfaringene? De erfarnege de selv gjorde ble tolket på en bestemt bakgrunn. De forventningene som allerede lå i den kulturen de levde i satt sitt preg på hvordan de opplevde dette møtet. Her spiller kultur og religion en sterk rolle. Hva angår kulturtradisjonene, vil jeg se litt på de tanker og forventninger som lå i jødedommen på denne tiden om Menneskesønnens komme. Fenomenet 'Menneskesønnen' er et eskatologisk ladet ord, hvordan oppfatter Schillebeeckx og Pannenberg dette som relevant tolkningsnøkkel for de første kristne men også for oss i dag? Hvordan vi i vår tid forstår fenomenet 'Jesu oppstandelse' er et spørsmål som ikke er mulig å besvare uten å gå inn i det historiske. Og det er nettopp dette jeg vil gjøre gjennom Pannenberg og Schillebeeckx sine tilnærminger til oppstandelsesteologien. Som nevnt tidligere vil deres tolkning av de aktuelle tekstene være farget av deres egne tolkninger av emnet, noe som vil vise seg tydeligere senere. Hvordan vi i dag skal forstå de første vitnenes møte med den oppstandne, handler i denne oppgaven om hvordan Schillebeeckx og Pannenberg løfter de tidligste erfaringene om dette inn i vår tid.

Metode

Primært ved hjelp av disse to teologene vil jeg forsøke å belyse min problemstilling gjennom utvalgte temaer og tekster. Blant disse temaene vil det være interessant å se på tradisjonen rundt den tomme graven og Jerusalem kerygmaet for å drøfte hva vitnene så da de møtte den oppstandne Kristus. Den tomme graven, Jerusalem kerygmaet og åpenbaringstradisjonene er viktige temaer i forbindelse med de første vitnenes erfaringer av at Kristus var stått opp og bør derfor behandles i denne oppgaven. Både Pannenberg og Schillebeeckx ser disse tradisjonene som viktige elementer i de første

kristne sin proklamasjon av at Jesus er stått opp fra de døde. Jeg vil forsøke å vise hvordan disse teologene ser datidens kultur og religiøsitet som tolkningsnøkkel for hva vitnene opplevde som svar på det som var profetert, men også det som var revolusjonerende nytt. Ved å se på den kulturhistoriske virkeligheten de første kristne levde i, vil det belyse mye av hvordan de første vitnene selv tolket de erfaringene de gjorde denne påsken. Metoden for denne oppgaven blir med dette på mange måter en dobbel- hermeneutisk tilnærming. Jeg vil se på hvordan Pannenberg og Schillebeeckx tolker vitnenes møte med den oppstandne Kristus, og jeg vil forsøke å forstå hvordan de første kristne selv forstod det som hendte. Jeg ønsker at denne oppgaven skal kunne vise hvordan de to forfatterne "løfter" datidens tolkninger inn i vårt århundre og vår tid. Pannenberg er en protestantisk teolog og Schillebeeckx var katolikk. Dette er ikke nødvendigvis synonymt med at de er uenige, tvert i mot. Likevel kan de arbeide ut ifra ulike tolkningsprinsipper og hermeneutiske metoder når de analyserer de samme skriftene. En av mine arbeidsmetoder for denne avhandlingen vil være å studere primærkilder; aktuelle bøker skrevet av Pannenberg og Schillebeeckx, men det vil også være konstruktiv å henvise til relevant sekundærlitteratur jeg har plukket ut for å belyse emnet. Aktuelle bibelsteder vil bli behandlet der de respektive teologene selv kommenterer dem som relevante.

Disposisjon

I denne oppgaven vil jeg belyse min problemstilling ved å redegjøre for og sammenligne to teologers tolkninger av de første vitnenes møte med den oppstandne. Jeg har valgt å behandle dem hver for seg først før jeg så sammenlikner og drøfter deres ståsted i forhold til hverandre. Disse to forfatterne har visse tyngdepunkt som det er verdt å legge merke til i denne sammenhengen, og disse temaene vil jeg si noe om hos Pannenberg og Schillebeeckx etter tur og orden. Disse temaene har jeg plukket ut som spesielt viktige da jeg mener de belyser min problemstilling på en god måte. Jeg har valgt å først si noe om de enkelte teologenes forståelse av Jesu oppstandelse og vesentlige emner i denne sammenhengen, før jeg vil drøfte dem mot hverandre i en selvstendig del av oppgaven. I Pannenberg delen vil jeg begynne med en litt generell introduksjon til teologien rundt døden og livet etter, før jeg sier noe om hans nøkkeltanker om dette i et større perspektiv. Videre vil jeg gå mer spesifikt inn på vitnenes egne opplevelser, slik de to teologene leser dem utifra de eldste skriftene og samtidens kulturtradisjoner. Her er Paulus viktig i forhold til både datering og sin noe annerledes historie. Hva de forskjellige teologene tenker om Menneskesønnen, Pauli møte med den oppstandne og hva det vil si 'å se Kristus' er det som vil gå igjen som tyngdepunkt i denne avhandlingen. De nevnte temaene er av stor betydning for dem begge for å kunne si noe sakssvarende om hvordan Kristi oppstandelse ble tolket og forstått, og hvordan denne tolkningen kan uttrykkes i dag med nåtidens språk. Pauli møte med Kristus på vei til Damaskus er blant de eldste kildene vi har, hva har det å si når vi analyserer hva som hendte? Og til sist, men ikke minst, hva vil det si 'å se Jesus' for disse to teologene? Svarene på disse spørsmålene har dype konsekvenser på hvordan man oppfatter hele den frelseshistoriske beretningen om Jesus Kristus, og griper inn i selve kjernen av hva det vil si å bekjenne Kristus som Herre.

De utvalgte områdene jeg vil belyse hos de to teologene er som følger:

- 1. De første vitnenes erfaringer og tolkningsbakgrunn (jødiske forventninger, tekster og Menneskesønnen).*
- 2. Den tomme graven versus åpenbaringstradisjonene (både tolkningsbakgrunn og en selvstendig del av historien).*
- 3. Paulus møte med den oppstandne Kristus, den eldste beretning om møtet med Jesus som oppstått.*

Introduksjon.

1. *Pannenberg.*

Vitnenes møte med den oppstandne Kristus. Erfaringer og tolkningsbakgrunn s.9

-Disiplenes møte og tolkningsbakgrunn s.9

-Disiplenes forståelse av Kristus som Menneskesønnen s.11

-Den tomme graven og Jerusalem- kerygmaet versus åpenbaringene s.12

Paulus møte med den oppstandne Kristus, en ur-fortelling om den første erfaring av Jesus som Kristus? S.14

-Paulus tolkningsbakgrunn s.16

Vitnenes tolkning av Jesu død s.16

Pannenbergs bruk av tekster s.17

Livets endelighet og de dødes oppstandelse. Pannenbergs forståelse av fenomenet i et større perspektiv s.18

-Kort historisk tilbakeblikk s.18

-Søvn som dødsmetafor s.19

-Pannenbergs forståelse av oppstandelsen i et større perspektiv s.20

Kort sammendrag s.20

Wolfgang Pannenberg

Wolfgang Pannenberg er en av gigantene i det tyvende århundrets tyske teologi, og hans kristologi er spesielt kjent. I hans bok *Jesus- God and Man* lages det en forbindelse mellom skriften, dogmatikken og filosofien. Den er meget interessant også med tanke på mine spørsmål. Pannenberg gir også her en fremstilling av den tomme gravens betydning versus Jerusalem- kerygmaet og den tankeverden oppstandelsen ble forstått innenfor. For han dreier mye av teologien seg rundt spørsmålet om åpenbaring. Den gir derfor et univers hvor oppstandelsen har en spesiell betydning. Pannenberg ser all åpenbaring som historie, og derfor også oppstandelsen. Han mener også at Schillebeeckx kommer altfor tidlig til det som i følge han er en metaforisk forståelse av det sistnevnte. I sin *Systematic Theology*, bind 2, redegjør han for sin kristologi og derfor også for betydningsfulle tanker for denne oppgaven og spørsmålene rundt den Oppstandne Kristus. Et nøkkeltema hos Pannenberg er at den endelige, avgjørende demonstrasjon av at Gud er, først skjer i eskatologien, som Jesu oppstandelse er en foregripelse av. At Jesus stod opp fra de døde, gjør Guds rike nærværende for mennesket, og dette er noe av det disiplene erfarte ved å møte Jesus som den levende Guds Sønn. Historie, erfaring og kristologi spiller sammen i Panneborgs teologiske verden. Han er derfor en av de mest interessante teologene som bør konfereres med angående ***hva det var vitnene egentlig så da de møtte den oppstandne Kristus og hvordan tolket de dette fenomenet?***

Vitnenes møte med den oppstandne Kristus. Erfaringer og tolkningsbakgrunn.

Avsnittene som omhandler vitnenes møte og tolkningsbakgrunn, samt Pauli møte med den oppstandne, vil i en stor grad være preget av Panneborgs bok *Jesus- God and Man*. Boken er en god og spennende forklaring av hans kristologi, og gir interessante perspektiver på de avsnitt jeg nevnte ovenfor.

Disiplenes møte og tolkningsbakgrunn.

For å i dag forstå hvordan disiplene tolket møtet med den oppstandne Kristus, er det nødvendig å si noe om hvilket teologisk univers disse menneskene befant seg i da dette skjedde. Det er avgjørende å vite, sier Pannenberg, at disiplene så oppstandelsen til Jesus inn i en jødisk apokalyptisk tankegang. I følge Pannenberg levde jøder på denne tiden med en klar oppstandelsestro, men da som noe alle skulle oppleve på den siste dag. At et enkelt menneske skulle gå i forveien og være den første, var en svært fremmed tankegang. Dette gjorde at disiplene ikke forstod hva Jesus mente når han snakket om sin egen død og oppstandelse. Til og med etter korsfestelsen, som fullbyrdet første del av Jesu egen forutsatte skjebne, trodde de at alt var over. De hadde, populært sagt, satset på feil hest. Når det først gikk opp for dem hvem de så etter oppstandelsen, forstod de det uten tvil som begynnelsen på den universelle oppstandelsen fra de døde, og starten på historiens ende¹. Paulus skriver sine brev 20- 30 år etter oppstandelsen, og han venter fremdeles på den endelige gjenkomst av Kristus i hans egen levetid. Det vil delvis si at den generelle oppstandelsen fra de døde var iverksatt, og inkluderte også,

¹Pannenberg 1968 s. 55

selvfølgelig, Jesus siden hans død var før deres. Det er først i annen generasjons nytestamentlige forfatterskap, Markus, Matteus, Lukas, Johannes, det ble klart at oppstandelsen ikke var den første av et kontinuerlig hendelsesforløp som var verdens snarlige ende. Det skjedde faktisk foreløpig kun med Jesus selv. Likevel markerte det at Guds rike var kommet nær denne verden. Vi ser her hvordan Pannenberg bruker den historiske dateringen for å argumentere for tyngden i argumentene. Det er en helt klar tendens hos han å benytte de eldre skriftene som mest relevante. Hvordan vi i dag skal forstå vitnenes møte med den oppstandne, er avhengig av å dykke ned i de historiske kildene og være klar over de ulike dateringene. Dette forteller igjen noe om hvordan vitnene tolket erfaringene til ulike tider. Det er nettopp også tolkningen som er viktig når man skal forstå de første kristnes opplevelse av dette møtet.

Hvis Jesu oppstandelse kun var et isolert faktum uten en videre betydning, da kan heller ikke grunnlaget for tro forstås fra denne hendelsen². Men denne hendelsen fant ikke sted i et kulturelt vakum, men tvert i mot blant et folk med sterke og betydningsfulle tradisjoner. Pannenberg mener at Jesu jødiske samtidige ikke trengte å tolke oppstandelsen så mye, den talte klart for seg selv. Hvis en slik ting hadde skjedd, var det egentlig ikke noen tvil om hva som hadde forekommet og hva det betød³. De første kristne så ikke bare Jesu oppstandelse som den første bevegelse mot verdens ende, men som en bekreftelse på at den Guds Ånd som reiste Jesus opp nå også finnes i det enkelte kristne menneske. Ånden hadde en klar eskatologisk betydning for den tidlige kristne kirke, og var et tegn på at oppstandelsens liv var gitt de troende. Disse tanker om oppstandelsen var for det jødiske mennesket ikke helt fremmed, men settingen var nok svært uortodoks. Et jødisk prinsipp om profeti, derimot, ble oppfylt da Jesus viste seg for sine venner, og det er nettopp profetiens bekreftelse. For at en profeti skulle være gyldig, var et av kriteriene at den måtte gå i oppfyllelse. Hvis Jesus ble reist opp fra de døde, kan dette for en jøde bare bety at Gud selv har legitimert Jesu pre- påske aktivitet⁴. For de første vitnene var dette et tegn på at Jesus fra Nazareth er den han sa han var. Korsfestelsen kom som et sjokk på disiplene selv om Jesus hadde snakket om sin død i forveien, nettopp fordi det var så fjernt i deres tanker om hva frelseren skulle være. Visstnok kan man finne deler av messias profetiene som snakker om at han skal dø, men det var nok ikke denne form man hadde regnet med. Messias skulle fri Guds folk fra de vantro, men isteden var det hedningene som tok livet av messias. Og det med en vanærende død. Alle ord som Jesus hadde sagt om seg selv, så tilsynelatende å være nettopp det fariseerne anklaget dem for å være: blasfemi mot den eneste Gud. Hvis Jesus var blitt reist opp, derimot, var det nettopp en bekreftelse på at han hadde talt sant. Den Gud han var tiltalt for å skjende, var den Gud som reiste han opp fra de døde. De første vitnene var, i følge Pannenberg, overbevist om at dette var Israels Guds verk⁵. Uten dette post- eksilske jødiske universet mener Pannenberg at oppstandelsen lett kan bli et offer for uheldig tolkning. Det kan både være i en gnostisk retning, så vel som en fjern filosofisk tilnærming. Slike tolkninger vil fjerne seg fra den historiske Jesus sin betydning. Den apokalyptiske Jesus er en Kristus som er avhengig av både mannen og

² Pannenberg 1968 s. 64

³ Pannenberg 1968 s. 56

⁴ Pannenberg 1968 s. 57

⁵ Pannenberg 1968 s. 57

Guden, menneskets historie og Guds historie. Dersom man tar bort den ene forståelsen av oppstandelsen, gjør man kristologi til mytologi og mister kontinuiteten med Jesus selv og apostlenes vitnesbyrd⁶.

En jøde, og vi snakker fremdeles om jøder, kunne på denne tiden ikke tolke denne hendelsen som noe annet enn Guds verk. Når det er sagt, er det også viktig å overveie den hellenistiske innflytelse som dette område var under på denne tiden, og innenfor hvilke rammer kunne disse hendelsene leses gjennom delvis greske briller. Pannenberg mener det er sakssvarende å se noen av disse apokalyptiske ideene inn i en hellenistisk terminologi. Meningen blir så: i Jesus har Gud selv kommet til syne på jorden. Gud selv eller Guds åpenbaringsfigur, Logos, Sønnen- har vært iblant oss som et menneske i Jesus⁷. Denne hellenistiske forståelse av åpenbaring som epifani, er noe av det senere grunnlaget for inkarnasjonstanken så vel som tesen om Jesu sanne guddom. Ut i fra dette kan vi forstå viktigheten av perspektiver. For å belyse problemstillingen til denne oppgaven mener Pannenberg at det ikke er mulig å si noe veldig sakssvarende uten å ta den kulturhistoriske bakgrunnen i betraktning. For å si noe om hvordan vi i dag skal forstå møtet med den oppstandne, slik de første vitnene erfarte det, må man ta til etterretning på hvilket grunnlag de selv tolket dette møtet. Det er først gjennom å forstå med hvilke hermeneutiske nøkler disse menneskene forstod Kristus at vi i dag kan forsøke å gi mening til de hendelsene de erfarte. I dag ser vi på disse hendelsene i et totusen år langt perspektiv som farger det som skjedde den gangen. Vi vet nå at verdens ende ikke var rett rundt hjørnet da de første kristne proklamerte Jesus som levende, men det forandrer likevel ikke endetidsperspektivet i det som hendte. At Jesu oppstandelse foregriper de siste ting mener også Pannenberg, (og for så vidt det meste av kristenheten), men det skal skje mye mer før den tid.

Disiplenes forståelse av Kristus som Menneskesønnen.

Som nevnt ovenfor er nåtidens forståelse av Jesus Kristus et omfattende tema som bærer nærmere 2000 år med Kristologi i ryggsekken. Likevel kan det veldig kort la seg oppsummere i troens mysterium: din død forkynner vi, Herre, og din oppstandelse lovpriser vi, inntil du kommer. Kristus er ikke bare han som levde, døde og stod opp, men også han som skal komme igjen. Vi forstår Jesus i dag som han som kommer tilbake for å dømme levende og døde. Dette er ingen nylig oppdaget realitet som var ukjent for de første kristne, men en bekjennelse som har sine røtter i hvordan de første vitnene tolket møtet med den oppstandne Kristus.

Da disiplene så den oppstandne Kristus og gjenkjente han som den mannen de hadde delt flere år av sine liv med, har vi allerede sett at hans gjerninger før påsken ble legitimert i deres øyne. Mye av det som var blitt fortalt dem, fikk en ny og sterkere mening, og det som før var uklart, ble nå åpenbart for dem. Jesus hadde snakket om sin oppstandelse, uten at dette ble fullt ut forstått, og hans uforståelige relasjoner til Gud som Far ble nå gitt den sanne mening. Utenom dette, er det også nødvendig å si noe om møtet med Kristus som møtet med Menneskesønnen. Disiplene kjente til Daniels bok og

⁶ Pannenberg 1968 s. 76

⁷Pannenberg 1968 s. 59

de apokalyptiske forventningene om Menneskesønnen som skal komme på himmelens skyer (Dan 7:13). Jesus hadde selv referert til seg selv som denne ved et par anledninger, og da også i en endetidssammenheng. I samtalen med Nikodemus (Joh3:13) forteller han om at ingen kan stige opp til himmelen uten han som er steget ned, Menneskesønnen. Her er Menneskesønnen også klart forbundet med oppstandelsen, og videre med Kristus selv. I Lukas' pasjonsberetning kan vi også lese om at Menneskesønnen fra nå av skal sitte ved Kraftens høyre hånd, og er i dette evangeliet også forbundet med Jesu død og oppstandelse. Hvordan er det da mulig for oss å forstå disiplenes oppfattelse av Menneskesønnens relasjon til Jesus før og etter oppstandelsen? Allerede da disiplene gikk rundt med han i Gallilea fortalte Jesus noe om forholdet mellom disse, og hvordan *det og de* som ble akseptert av Jesus fra Nazareth skal være gyldig fremfor Menneskesønnen⁸. En interessant distinksjon mellom evangeliene er at Jesus ofte gjør en forskjell mellom seg selv i sin daværende posisjon, og Menneskesønnen (Mark 8:38 og Luk 9:26). Dette er ikke tilfellet i Matteus 10:32; "Derfor, hver den som bekjenner meg for menneskene, ham skal også jeg kjennes ved for min Far i himmelen". En selvsagt forskjell mellom mannen fra Nazareth og Menneskesønnen, er at Jesus gikk blant mennesker, spiste og drakk med dem, mens den sistnevnte skal komme i fremtiden på himmelens skyer som et guddommelig vesen. En viktig ting å ta til etterretning, i følge Pannenbergs, er at denne forskjellen forsvant med oppstandelsen. At Jesus en gang skal komme igjen fra himmelske steder, noe som ble forventet relativt nærstående, var allerede foregrepet i påske- møtene. Dette skulle igjen bringe frem dommen over levende og døde, akkurat slik man forsto det ifra Menneskesønnen i Daniels bok⁹. Kort sagt; vi kan ikke i dag forstå de første vitnenes erfaringer og tolkninger uten å se jødene som et skriftfolk. Den gammeltestamentlige tradisjonen er av stor betydning for vår forståelse av disiplenes livssituasjon. Med oppstandelsen var det ikke lenger noe skille mellom Jesus og Menneskesønnen, og derfor var Kristus nå forbundet med den som var forventet å komme i fremtiden. Det var ikke lenger noen grunn, ja direkte meningsløst, å forvente noen annen i tillegg til han. Med dette gikk Jesus over i rollen som Menneskesønnen. Dette er ifølge Pannenbergs antakelser som ble gjort av de første vitnene som fremdeles er aktuelle for oss. Tankene om Menneskesønnen er riktignok jødiske, men hjelper også oss i dag å belyse en vesentlig del av Jesu karakter. At Herren skal komme igjen som den endelige dommer er et bilde med bred oppslutning også i vår tid.

Den tomme graven og Jerusalem- kerygmaet versus åpenbaringene.

For å forstå settingen til de første kristnes møte med den oppstandne, er det relevant å redegjøre kort for to viktige tradisjoner rundt disse hendelsene, og hvordan de hører sammen. Hvordan de erfarte møtet med den oppstandne, hadde også i noen sammenhenger en forbindelse med konkrete oppdagelser. Er det i dag mulig å forholde seg til disse konkrete, historiske oppdagelsene? Finnes det knagger som kan hjelpe oss å forstå vitnenes opplevelser til tross for et så enormt skille i tid? En vesentlig del av proklameringen av Jesus som oppstått har i lang kristen tradisjon vært at graven var tom. Men hvordan var det egentlig for de første kristne? Var proklameringen av at Jesus

⁸ Pannenbergs 1968 s. 58

⁹ Pannenbergs 1968 s. 58

var stått opp og den tomme graven så tett forbundet som vi ofte tror? Pannenberg kan hjelpe til med å belyse nettopp denne problemstillingen. For de første kristne var to ting helt klart, Jesu grav var tom og han hadde vist seg for mennesker etter sin død. Hva angår de historiske fakta rundt fortellingene om den tomme graven, er det essensielt å legge merke til at jødisk polemikk (allerede i evangeliene) ikke sier noe om at graven var urørt. Det ville vært av stor interesse for motstandere av de kristne å komme med en slik rapport, men istedenfor forteller ikkekristne kilder det samme som evangeliene: graven var tom. Det ville også fra de første vitnenes ståsted være fruktløst å forkynne en oppstandelse uten dette faktum¹⁰. Tradisjonen om den tomme graven har alle de synoptiske evangeliene til felles, og den finnes i sin mest opprinnelige form hos Markus. Dette er fordi man mener de to andre er tydelig fargelagt av dogmer og redaksjonelle tillegg. Tolkninger gjort på senere tidspunkt. Lukas holder oppdagelsen av den tomme graven og åpenbaringene hver for seg. Matteus binder sammen graven og åpenbaringene, Johannes tillater åpenbaringene å finne sted i samme settingen som den tomme graven. En interessant utvikling som kan være med på å illustrere noe av den bevegelse som allerede da var i gang i den tidlige kirke. De eldste tradisjonene taler likevel klart: Markus forteller kun om den tomme graven, og Paulus refererer bare til tilsynekomstene av den oppstandne Kristus. En vesentlig del rundt diskusjonen om slutten på Markusevangeliet har med dette også en innvirkning på de to tradisjonene jeg her vil belyse. Slutter evangeliet etter vers åtte i det siste kapittelet, er det grunn for å tro at tradisjonen om den tomme graven var kjent for evangelisten før kunnskapen om åpenbaringshistoriene.

I følge Pannenberg er det saksvarende å tro at disse to tradisjonene oppstod hver for seg. Etter at Jesus ble tatt til fange, flyktet disiplene, og bare Johannes plasserer en av disiplene ved korset. Hvor er de andre? Heller ingen av disiplene nevnes for å ta noen særlig interesse i Jesu begravelse, og de eldste tradisjonene sier ingenting om at de fokuserte på en tom grav. Igjen er vi tilbake til datering av det Paulus skriver versus den litt senere tilblivelsen av evangeliene. Ingen steder hos Paulus kan vi lese om den tomme graven. Første korinterbrev ble trolig skrevet våren 56 i Efesus, men Paulus refererer her til eldre personlig kunnskap om emnet. I følge Galaterbrevet 1:18 var han i Jerusalem bare tre år etter sin konvertering, og møtte i hvert fall Peter og Jacob. Hvis Paulus konvertering dateres til ca år 33 (35), og Jesu død fant sted rundt år 30, var faktisk Paulus i Jerusalem bare seks år etter selve oppstandelsen. I tillegg virker det som om han beskriver noe som allerede er formulert tidligere, og gir grunn til mistanke om at tradisjonen er eldre enn hans egne erfaringer. Paulus nevner likefrem ikke at det var noen tom grav. Likevel vil ikke dette rokke ved troverdigheten til rapportene om at Jesu kropp var borte, fordi det ikke berører parallellene mellom Jesu oppstandelse og fremtidens håp for de troende. Det sistnevnte er det man kan si er Pauli hovedansvar. Pannenberg mener også at det er tvilsomt at Paulus i det hele tatt visste om Jerusalem- tradisjonen og om graven. For de første kristne i Jerusalem, derimot, var situasjonen helt annerledes. Hvordan kunne man forkynne Jesu oppstandelse hvis man bare ble henvist til den døde kroppen hans¹¹. Uansett, det er få indikasjoner fra de eldste kildene på at disiplene selv befant seg i Jerusalem da graven ble funnet tom. Dette fraværet, sammen med at de fleste åpenbaringshistoriene er

¹⁰ Pannenberg 1968 s. 98- 99

¹¹ Pannenberg 1968 s.97

plassert i Gallilea, får Pannenberg til å skille disse to tradisjonene. Han sier at det først er ved disiplenes retur til Jerusalem at de får lære om den tomme graven¹². Dersom den tomme graven ble oppdaget først, sier Pannenberg, gir det lite mening at disiplene reiste til Gallilea etterpå. Noe som virker som et fornuftig resonnement. Videre vil de to uavhengige historiene styrke hendelsenes historiske faktum, og faktisk si noe om hva som virkelig hendte¹³. Dette er også en form for tilnærming som gir mening for det moderne mennesket. Pannenberg mener med dette at vi ikke bare med sikkerhet kan slå fast at graven i Jerusalem var tom, men også at vitnene som så den oppstandne Jesus i Galilea tolket dette møtet uten kunnskap om dette faktum. Når vi skal forsøke å forstå de første vitnene som sa de hadde sett Kristus, er det da interessant å ta i betraktning at de ikke nødvendigvis hadde kunnskap om den tomme graven. Erfaringene av at Jesus åpenbarte seg, ble derfor gjort uten å kunne umiddelbart bekrefte dette ved en fysisk tom grav (litt som oss i dag). Erfaringene av at gravhulen var tom, ble først oppdaget på et senere tidspunkt. Nok en gang har vi sett at våre tolkninger i dag er avhengige av å bli sett i det historiske lys, ut fra kilder og beretninger vi har tilgang til fra den første kristne kirke og de første vitnene. Det er også klart, sier Pannenberg, at disse to tradisjonene gir det hele en ny form for troverdighet. Sett med vår tids historisk- kritiske øyne gir også disse observasjonene en viss legitimitet.

Pauli møte med den oppstandne Kristus, en ur- fortelling om den første erfaring av Jesus som Kristus?

Når vi i dag snakker om at noen har "sett Kristus" er det sjeldent ment bokstavelig. Når vår tids mennesker sier at de har møtt Herren, er det ofte noe helt annet de mener enn at de har satt hånden i siden til et fysisk legeme. Dette er et interessant perspektiv å ha i bakhodet når vi studerer den eldste historien vi har om Jesus som åpenbarer seg for et menneske. Påskefortellingene gir oss historier om hvordan disiplene og andre mennesker møtte Jesus etter oppstandelsen, hvordan de kan ta på han, spise med han og snakke med han. I lys av disse ganske fysiske opplevelsene står Pauli møte med Kristus i en ganske interessant kontrast. Dette gjør han til et svært aktuelt supplement til de "sedvanlige" oppstandelsesberetningene vi finner i evangeliene. Han er med på å belyse hva det vil si å erfare den oppstandne, og dateringene av hans brev gjør dem faktisk til de eldste kildene vi har av noen som har sett den oppstandne Kristus. Da Paulus er på vei til Damaskus får han se et stort lys, og han hører en stemme som tiltaler ham. Denne stemmen fra lyset tilkjenner seg for å være Jesus, "han som du forfølger" (Acta 9:3- 4). Korsfestelsen var følgelig ikke nok alene for Paulus til å oppgi sin forfølgelse av de kristne, men kun selve møtet med den oppstandne Kristus. Ord og hendelse hører nøye sammen i forhold til møte med den oppstandne sier Pannenberg, og ordene gir ikke noe nytt til selve hendelsen, men uttrykker dens betydning. Ord fra den oppstandne Kristus er så tett tilknyttet selve oppstandelsen, at de uttrykker de samme tingene. Kun i dette lyset er det, ifølge Pannenberg, mulig å forstå Pauli ord i Galaterbrevet 1:12 om at han ikke har mottatt evangeliet fra mennesker men gjennom Kristi åpenbaring¹⁴. Paulus

¹² Pannenberg 1968 s. 103

¹³ Pannenberg 1968 s. 104

¹⁴ Pannenberg 1968 s. 63

skiver:” ...etter sin gode vilje besluttet å åpenbare sin Sønn i meg, for at jeg skulle forkynne evangeliet om ham blant hedningene...” (Gal1:16). Pannenberg sier:”Pauli evangelium, må man forstå, er eksegesen over tilsynekomsten av den oppstandne Jesus som han erfarte”¹⁵. Og her er vi inne på noe interessant hva angår det å møte den oppstandne Kristus. Pannenberg snakker om Pauli møte med Jesus som erfaring.

Dateringsmessig er det Paulus skriver, svært mye nærmere selve påskehendelsen enn noen av evangeliene, og Pannenberg mener derfor at hans opplevelse av den oppstandne Kristus er av mer typisk karakter for møtene¹⁶. Det er aktuelt for oss i dag å ta hensyn til dersom vi leter etter en slags ”urfortelling” av hvordan de første vitnene erfarte Jesus. Paulus forstod selv dette møtet av en slik karakter at han så det på lik linje med det de andre apostlene erfarte. Han hadde selv sett den oppstandne Jesus Kristus. Men hans møte med Kristus kan ikke ha vært av den typen som kan forveksles med et gjenopplivet lik. Dette møte må ha vært av en svært annen sort. Dette leder oss til å se de første kristnes opplevelse av den oppstandne Kristus som noe helt annet enn andre samtidige historier om oppstandelser som ellers er omtalt i antikk litteratur. Den er til og med å se annerledes fra de oppvekkelsene Jesus selv gjorde før påsken, for eksempel den unge mannen fra Nain (Luk7:11- 17), Jairus datter (Mark5:35- 43) og Lazarus (Joh11). Dette leder oss, ifølge Pannenberg, til å se det kristne håp om legemets fremtidige oppstandelse som noe spesielt og særegent¹⁷. Det var ingen tegn til misforståelser blant de første kristne, når Jesus vekket noen opp fra de døde, så var det en retur til det jordlige livet, og de skulle en gang dø igjen i fremtiden.

I motsetning til dette betydde det nye håpet noe radikalt nytt. I Jesu oppstandelse ble det introdusert en foregripelse av en helt ny form for liv, som blir gitt oss i fremtiden. En så omfattende reformasjon at den ikke ville innebære den same form for organisme som vi i dette livet besitter. For de første kristne, som for oss i dag, var Jesu oppstandelse fra de døde tegn på hvem han var og er. Sett i vårt perspektiv kan vi selvsagt også i dag se tilbake på en kirke som selv har fått myndighet til å helbrede, og er derfor et videre virke av Kristi gjerning på jorden. Pauli erfaringer av Jesus er viktig for oss i dag fordi de bygger på mye av den samme tankegangen og hendelsene. I dag ser vi ikke Jesus i streng forstand foran oss når vi omvendes og kommer til tro, men har kanskje mer en opplevelse av samme form som Paulus. Dette gjør den eldste beretningen om Jesu tilsynekomst meget interessant for oss i dag.

Paulus tokensbakgrunn

Som jeg har nevnt før, så hendte ikke møtene med Kristus i et tomrom, men i et miljø som allerede hadde en form for oppstandelsestro. For mange jøder var ikke mye tolkning nødvendig, sier Pannenberg. Paulus forstod raskt møtet med Kristus inn i en senjødisk apokalyptisk tankegang, og hans oppstandelsesteologi var ikke bare et

¹⁵ Pannenberg 1968 s. 63

¹⁶ Pannenberg 1968 s. 68

¹⁷Pannenberg 1968 s. 69

resultat av dette møtet, men en allerede eksisterende oppstandelsestro¹⁸. Her ser vi igjen viktigheten for Pannenberg å sette hendelsene i et kulturhistorisk perspektiv. Hendelsene blir først aktuelle for oss å forstå i dag dersom vi forsøker å sette oss inn i hvordan de første menneskene tolket dem. Paulus gir uttrykk for at Jesu oppstandelse og vår fremtidige oppstandelse gjensidig etablerer hverandre: "For dersom de døde ikke oppstår, da er heller ikke Kristus oppstått" (1Kor15:16). For en greker, som benekter oppstandelsen, må dette ha fortonet seg som en logisk svikt og en sirkelargumentasjon. Men for en jøde svarer det til noe som allerede er forutsatt av Gud: de døde skal stå opp. For det ateistiske mennesket i dag vil fremdeles denne påstanden fortone seg som en sirkelargumentasjon i likhet med en klassisk gresk forståelse. Derimot er forventningen om et liv etter døden fremdeles ganske tilstedeværende hos mennesker i dag. Pauli ord berører derfor også nå en allerede eksisterende tanke om liv etter døden.

Vitnenes tolkning av Jesu død.

I de følgende avsnitt vil jeg i hovedsak ta i bruk Pannbergs *Systematic Theology*. Dette er et verk i tre bind, hvor jeg vil benytte meg i stor grad av bind 2 og 3. I bind 2 tar Pannenberg for seg de kristnes tolkning av Jesu død og hans guddom, mens i bind 3 behandler han blant annet Jesu oppstandelse og den kristne eskjatalogi.

Det er ikke bare tolkninger av oppstandelsen som er sakssvarende når man skal forsøke å belyse de erfaringer som ble gjort påsken for 2000 år siden, men også hva disiplene forventet ut ifra Jesu død forut for oppstandelsen. Var det kun en skuffelse, eller kan det ha vært andre tolkninger som ble gjort?

Ikke alle beretninger om Jesu død fra den første kristne tradisjonen ser denne hendelsen som en ren stedfortredende lidelse. Proklamasjonen om Jesu oppstandelse kunne, ifølge Pannenberg, også forkynnes uten å knyttes til en teologisk forståelse av hans død¹⁹. Etter alt å dømme synes Q- kilden å se Jesu død i lys av en profetisk skjebne som er forutsett i det gamle testamentet (Luk13:34). Vi må vokte oss for å tolke alle utsagn om Jesus som 'dør for oss' som umiddelbart stedfortredende. Pannenberg trekker frem avsnittet fra nattverden i Markusevangeliet der ordene 'for mange' blir sagt i forbindelse med kalken. Det skal i denne sammenheng sees mer i forbindelse med en pakt enn en stedsfortredende død. Selv om en pakt kan innebære stedfortredende funksjoner, faller tyngdepunktet andre steder. Vi må derfor være varsomme med en for rask tolkning av ordene 'for oss' dersom de ikke ledsages av ytterligere forklaring. Et annet perspektiv er at alle som Jesus talte for i denne sammenheng skulle jo selv også på et senere tidspunkt dø, i hvert fall i den strenge biologiske forstand. Derfor får Jesu død 'for oss' et litt annet perspektiv enn det som det kanskje hadde for de første kristne. Her kommer vi jo også litt tilbake til den eskatologiske forventningen de første kristne levde i. Forventningen av Guds rike og Kristi gjenkomst var tenkt som nært forestående. Her kommer det jo frem en liten forskjell i hvordan noen av de første kristne kunne tolke de erfaringene de gjorde for 2000 år siden, og hvordan vi i dag har muligheten til å se på en

¹⁸ Pannenberg 1968 s. 73

¹⁹ Pannenberg Volum 2 1994 s. 416

mye lengre kristen tradisjon. Pannenbergs mener at det etter en stund ble mer aktuelt å se Jesu død ikke som en erstatning for sin egen legemlige, men mer en identifikasjon med den. Det vil si at hans død ikke erstattet vår død. Vi skal fremdeles dø. Men når vi har fått muligheten til å ta del i Jesu død, deler vi også hans oppstandelse. Ordene 'for dere' eller 'for de mange' var ikke en streng stedfortredelse, men en inkludering. Pauli ord forteller om at vi er fri fra synd i den forstand at vår fremtidige død er forbundet med Jesu død. På den måten blir den eksklusive stedfortredende død en inklusiv hendelse, der vi i dåpen knyttes opp mot Jesu egen død og derfor også til hans oppstandelse²⁰. Pannenberg mener det er viktig å ta til etterretning det språk vi uttrykker oss med i dag, i motsetning til det språk de første kristne levde med. Han mener at etter to tusen år blir det mindre og mindre viktig å bruke ord som 'kult', 'offer' og til og med 'stedfortredende'. Vi benytter oss fremdeles av uttrykk som 'forfatter av frelsen' og 'livets prins', fordi det fremdeles gir en mening for oss å bruke disse vendingene i dag. Dette gjør at vår tolkning av Jesu oppstandelse må leses gjennom briller som kan skifte fra antikke glass til moderne om hverandre. Det er også viktig, mener Pannenberg, at bare fordi noe fant sin plass blant de første kristne, gir det ingen garanti for sannhet²¹. Den eldste tolkningen av Jesu død, at han døde som en profet, trenger ikke nødvendigvis være den dypeste mening eller den som er mest forenelig med sannheten. Nok en gang kan vi se at hvordan de første vitnene erfarte de hendelsene de opplevde på bakgrunn av sitt eget ståsted i tid og kultur, og hvordan man i dag kan se tilbake og prøve å forstå. Pannenberg legger jo også her til sine egne tolkninger ut ifra det ståsted han selv innehar i dag.

Pannenbergs bruk av tekster.

Pannenberg gjør hovedsakelig bruk av de fire evangeliene og Pauli brev når han redegjør for oppstandelsesteologien. Pauli beretning om møtet med den oppstandne Kristus tillegges stor vekt på grunn av sin svært tidlige datering, men evangeliene er viktige for å forstå tidlig kristen tolkning av det som hendte. Evangelienes ulike dateringer er også vesentlige i forhold til å redegjøre for de to ulike tradisjonene rundt Jerusalem- kerygmaet og åpenbaringstradisjonene. Han gjør bruk av Det gamle testamentet for å belyse den tolkningsramme de første vitnene befant seg i, og da spesielt steder som omtaler Menneskesønnen. Til tross for en viss bruk av metaforer og symbolikk er Pannenberg relativt tradisjonell i sin bibeltolkning. I dette tilfellet vil det si at han anvender en historisk- kritisk metode i sine studier av skriften.

Livets endelighet og de dødes oppstandelse. Pannenbergs forståelse av disse fenomenene i et større perspektiv.

Kort historisk tilbakeblikk.

Helt fra de første menneskelige tilsynkomster vi kjenner til, har også vår oppmerksomhet mot døden vært kjent. I tidlige kulturer var individer så integrert i kommuniteten, at deres død ikke involverte en så stor krise rundt meningen med livet som det begynte å gjøre etter at disse individene ble sett som mer og mer uavhengig av

²⁰ Pannenberg Volum 2 1994 s. 420

²¹ Pannenberg Volum 2 1994 s. 423

samfunnet. Dette skjedde delvis rundt 6.- 5. århundre før Kristus. Rundt denne tiden oppstod nye tanker i Hellas, men også i et Israel i eksil. Det dreide seg om sjelens udødelighet og de dødes oppstandelse. I det 19. århundre ble denne tematikken igjen svært brennbar, men da i form av kritikk av det som hadde vært en generell lære om emnet. Både udødelighet og diskusjonen rundt forholdet mellom sjel og legeme kom under den kritikken, og brakte en usikkerhet med seg som fremdeles forfølger oss. I det 20. århundre forsøkte Heidegger å fremlegge døden som opphørelsen av den individuelle eksistens. Fullbyrdelsen av vårt vesen peker ikke på noe etter døden, men gir seg til uttrykk i vår visshet om vår egen død. Der finner vi den totalitet som menneske søker, og det til og med i det nåværende liv. Den katolske teologen Rahner kommer med en noe modifisert utgave av denne teorien når han fremlegger døden som det som gjør vår eksistens komplett, enten i selv- ekskludering fra Gud (i synderens tilfelle) eller i åpenhet mot Gud. Sartre kritiserer Heideggers teori, og gjør et interessant skille mellom 'endelighet' og 'død'. Sartre mener at døden langt fra er en fullbyrdelse av eksistens, men faktisk bryter av livet og frarøver det mening. Det vil si, våre problemer vil forbli uløste, og meningene bak problemene vil bli uvesentlige. Pannenberg fremlegger at argumentet for å holde døden som en del av vår natur, er endeligheten av et menneskes liv. Siden endelighet inngår i et menneskes liv, og kan ikke bare sees i forhold til synd og dens konsekvenser, må det følge at det samme gjelder døden. Da burde i så fall det lytefrie livet til den oppstandne Kristus utviske all endelighet i menneskenes liv. Kirken forkynner likevel at til og med den oppstandne Kristus forble et menneske. Ifølge Pannenberg vil det si et menneske forskjellig fra Gud, selv om han aldri vil dø igjen²². Mennesket skal ikke, som i buddhismen, oppslukes av et stort intet (som en dråpe i havet), men bevare sin personlighet, sitt individ også etter døden. Den kristne tro holder frem at vi ikke er bare kropp, men heller ikke bare sjel. Mennesket er nettopp en forening av både sjel og legeme. Derfor er det ifølge Pannenberg bare mulig å tenke seg et liv etter døden som involverer en legemlig tilværelse.

Så jeg har da kommet til å tegne et bilde av livet etter døden som involverer ikke bare en legemlig oppstandelse, men også en kontinuitet av vår identitet. Pannenberg holder frem at selv om dette er tilfellet, involverer også det kristne evangeliet en transformasjon av vårt nåværende liv, som vi håper vil triumfere over alle dets feil og sårbarheter²³. Her forstår vi kanskje noe av det som ligger i nyskapelsen, samtidig som det finnes en videreføring av det menneske som levde og døde. Pannenberg skriver: "Ingen gjenfødelse til en totalt annerledes eksistens kan oppnå dette. En slik gjenfødelse ville ikke frelse den jordlige eksistens, den ville bare etterlate den"²⁴. Tankene hans om den nye skapningen og legemets oppstandelse, er ikke bare interessante i seg selv, men nødvendige for å lettere forstå hans teorier om Kristi oppstandelse. Dette igjen vil belyse hva Pannenberg mener de første vitnene opplevde da de så den oppstandne Kristus. For hva var det disiplene så påskan for 2000 år siden? Hva slags legeme stod Jesus opp med? La oss først se litt nærmere på hva Pannenberg sier om den legemlige oppstandelsen. Han viser i bind 3 i sin systematiske teologi til tidlige teorier om dette, hvor mange trodde at det samme jordlige legemet skulle settes i sammen igjen etter

²² Pannenberg Volum 3 1992 Side 560

²³ Pannenberg Volum 3 1992 s. 573-74

²⁴ Pannenberg Volum 3 1992 s. 574

døden. Det dukket fort opp problemer i forhold til de som var blitt spist av løver og liknende, men det ble konkludert med at Gud kunne samle tilbake alle slike kroppsdeler, da de ikke var en naturlig del av kattedyrenes diett²⁵. Disse spekulasjonene kan lett oppfattes som litt underlige, og Pannenberg mener at de ikke gir nok oppmerksomhet til Pauli ord om det åndelige legemet (soma pneumatikon, 1Kor 14:44). Her gir Pannenberg sin tilslutning til Origenes' kritikk av de samme spekulasjonene. Det legemet som står opp, er ikke nødvendigvis av den samme materien som døde og ble til jord, men det er snakk om et nytt legeme. Siden Jesus er "den førstefødte blant mange" (Rom 8:29), er det nærliggende å se en linje mellom Kristi oppstandelse og vår egen, Pannenberg mener Paulus alltid tenker disse to kategorier sammen. Vil det da si at når Maria ikke gjenkjente Jesus utenfor graven, så var det fordi Han var stått opp med et nytt legeme? Likevel var det mulig for de som kjente Ham, å se hvem det virkelig var, noe som tyder på at en viss kontinuitet var mellom det som døde og det som stod opp. I likhet med mange andre ser Pannenberg Jesu oppstandelse som en nyskapelse, eller begynnelsen på den. I og med dette sier han at det er en gjenopprettelse av det som en gang var, men at er annerledes, det er noe mer enn det som opprinnelig var der²⁶. Mennesket er allerede som skapt Guds bilde sant menneske, likevel er det på en vei mot den virkelige og sanne humanitet. Nok en gang kan vi ane kirkefedrenes betydning for Pannenberg, da han deler oppfatningen om menneskets guddommeliggjøring med dem (*theosis*: guddommeliggjøring av mennesket)²⁷.

Søvn som dødsmetafor.

Ofte er søvn blitt brukt som et bilde på døden, og med dette følger også den velkjente følelsen av å våkne som en metafor for oppstandelse. Den eldste bibelske bevitnelse av denne bruken finner vi i Jesaja 26:19: *dine døde skal bli levende. Mine lik skal oppstå. Våkn opp og juble, dere som bor i støvet!* I Daniel kan vi også lese; *og de mange som sover i jordens muld, skal våkne opp...* (Dan 12:2). Selv Paulus bruker dette bildet når han kaller Jesus førstefrukten av de som er falt i søvn (1Kor 15:20). Denne ordbruken kan ifølge Pannenberg lett forvirre leserne og gi inntrykk av at det dreier seg om gjenoppliving av et lik. Det vil si at det som er dødt reiser seg og går omkring. Det er derimot langt fra denne tolkningen de første kristne hadde av fenomenet. For Paulus dreide oppstandelsen seg om at mennesket blir reist opp fra de døde, med et nytt liv i en ny kropp. Selv om han snakker om et åndelig legeme, er det, ifølge Pannenberg, klart at Paulus ikke snakker om en fjern spøkelsesaktig skikkelse. Det vil bli gitt oss et nytt legeme, ikke et forgjengelig, men et himmelsk legeme. Pannenberg skriver: "Det er ingen substansiell eller strukturell kontinuitet fra den gamle til den nye eksistens. På den annen side, transformasjonen vil skje med den samme jordlige kropp vi har her: noe annet vil ikke bli produsert i dens plass"²⁸. Her blir atter en gang søvn- metaforen noe

²⁵ Pannenberg Volum 3 1992 s. 574

²⁶ Rise skriver i Kristiansen og Rise 2008 s. 197

²⁷ Rise skriver i Kristiansen og Rise 2008 s. 197

²⁸ Pannenberg 1968 s. 67

misvisende. Men hva slags legeme er det da Kristus stod opp med, hva slags kropp viste Han seg med for de første vitnene?

Pannenberg's forståelse av oppstandelsen i et større perspektiv.

I følge Pannenberg er Jesu oppstandelse den hendelsen som virkelig demonstrerer Guds virkelighet. At Gud reiser opp Jesus Kristus, viser at historiens Herre er virkelig og levende. På en måte kan man faktisk si at han trekker noen av de samme slutningene som de første vitnene, og ser hendelsen som en legitimering av Jesus som Herre. Likevel mener Pannenberg at den virkelige og avgjørende demonstrasjonen av at Gud er, først kommer i eskatologien. I motsetning til de første kristne ser Pannenberg, naturlig nok, at det som skjedde med Jesus var en foreløpig unik hendelse. På den annen side *foregriper* denne unike hendelsen noe som skal en gang skje i fremtiden²⁹. Jeg har tidligere nevnt at Pannenberg stilte seg bak Origenes i saken om legemet, og hans teologi om oppstandelsen som fenomen er på nytt en demonstrasjon av hvordan han trekker på kirkefedrene. I likhet med disse ser Pannenberg oppstandelsen primært som en frelseshistorisk hendelse, fordi den alene overvinnes livets trussel, døden, som nettopp også hemmer menneskets naturlige vekst og modning³⁰. Hos han henger det han kaller *theologia crucis* og *theologia gloriae* sammen i et forsøk på en enhetlig trinitarisk teologi. Dette er til tross for at hans hovedanliggende er oppstandelsens teologi og dens historisitet.

Kort sammendrag

Hvordan Pannenberg i dag forstår de første vitnenes møte med den oppstandne Kristus, er avhengig av hva vi kan redegjøre for ut i fra historien. Jesu oppstandelse blir utilgjengelig for oss uten det nye testamentes brev og evangelier. Deretter er det svært viktig for han at vi forstår den tolkningsramme de første kristne erfart den oppstandne i, og hvordan de rent kulturhistorisk opplevde møtet med Kristus. Vi kan se her at Pannenberg mener de første vitnene tolket møtet med den oppstandne som en bekreftelse på hans aktivitet før påsken, og gir denne en legitimitet. Videre etablerer det seg en tro på at oppstandelsens liv også tilhører den enkelte kristne i kraft av den Ånd som Israels Gud reiste Jesus opp med. Guds sanne vesen viser seg i den oppstandne Kristus³¹. I og med dette, kan man også si at menneskets rette identitet kom til syne, og de som så den oppstandne innså også hvem de var i forhold til Gud. De kunne se sitt eget liv fra en ny og revolusjonerende vinkel. De første vitnene hadde uten tvil dramatiske erfaringer av møte med Kristus i påsken, men de er noe forskjellige i sin karakter. Vi har sett hvordan Pannenberg legger frem evangeliens fremstillinger, og hvordan han bruker Paulus sin opplevelse i forhold til dette. Dateringen av brevene og evangeliene brukes som argumenter for hvordan erfaringene først ble tolket, og hva som er en senere forståelse av fenomenet. For Pannenberg er det også et viktig poeng å skille to

²⁹ Rise skriver i Kristiansen og Rise 2008 s. 194- 195

³⁰ Rise skriver i Kristiansen og Rise 2008 s. 197

³¹ Rise skriver i Kristiansen og Rise 2008 s. 195

ulike typer oppstandelsestradisjon fra hverandre: tradisjonen om synene av den oppstande Kristus, og tradisjonen om den tomme graven. At disse to har utviklet seg uavhengig av hverandre, og først på et senere tidspunkt oppdaget sin samsvarhet, er for Pannenberg et viktig argument for hendelsenes historisitet. Som argumenter for denne teorien bruker han dateringer for blant annet Pauli brev og deler av Markus evangeliet. Her kan man se hvordan hans teorier ligger tett opp til det eldste skriftmaterialet, men også hvordan de er farget av hans generelle tanker om all åpenbaring som historie. Historie og sted spiller også en viktig rolle når han redegjør for den bakgrunn hendelsene fant sted på. Den jødisk- apokalyptiske tankeverden til de første kristne tolket også denne hendelsen som det første steget på en snarlig ende av verden. I og med at Jesus var stått opp fra de døde, var det nærliggende å tro at dommedag var nær, ja rett rundt hjørnet. Tankene stammer blant annet fra en profeti i Daniel, om Menneskesønnen som skal komme på himmelens skyer, og mange ventet nok dette innen sin egen levetid. Menneskesønnen er for Pannenberg viktig perspektiv når vi forsøker å si noe om hvordan de første kristne tolket sine erfaringer av den oppstandne Kristus. I hans kristologi er det tydelig å se en stor vekt av det historiske perspektiv, både når det gjelder tolkningen av de første vitnenes opplevelser, men også når han

Edward Schillebeeckx

Schillebeeckx og tekstene s.23

De første vitnenes forhold til skriftene. Tradisjon og tolkningsbakgrunn s.24

-Den kulturelle bakgrunn for å forstå vitnenes tolkning av møtet med den oppstandne. Theios aner s.25

-Tilbakevisning av Theios aner s.26

-Schillebeeckx og Menneskesønnen s.27

Schillebeeckx og påske- erfaringene. Omvendelse og nyetablert forhold s.29

Jerusalem- tradisjonen og åpenbaringene s.33

Paulus møte med den oppstandne Kristus. Opthe og heoraka s.34

-Lys og omvendelse s.35

-'Å se' s.37

Schillebeeckx kristologi i større sammenheng s.38

Kort sammendrag s.39

Edward Schillebeeckx

Edward Schillebeeckx var dominikanermunk og professor i dogmatikk og kirkehistorie ved Universitetet i Nijmegen, Holland. Han har vært anklaget for å avvise at Jesus er Guds Sønn og for å ikke tro på den objektive realiteten av Jesu oppstandelse. Dette var ifølge ham selv langt ifra sannheten, og Vatikanet renvasket Schillebeeckx etter nøye

granskning. Selv om hans teorier be funnet ortodokse nok, er de likevel interessante, særlig i forhold til Jesu oppstandelse og hva vitnene egentlig så, og hvordan de første kristne kan ha opplevd møtet med den oppstandne Kristus. Spesielt kommer han inn på dette temaet i bøkene *Jesus. An Experiment in Christology*, og *Christ. The Christian Experience in the Modern World*. Disse bøkene vakte mye oppsikt, og resulterte i en diskusjon hvor Schillebeeckx skrev en ny bok for å begrunne sine synspunkter; *Interim Report on the Books Jesus and Christ*. Her tar han et oppgjør med kritikken som ble rettet mot ham av enkelte teologer. Det interessante med denne boken, i forbindelse med denne oppgaven, er at den nettopp er et svar på en diskurs. Her er man faktisk midt inne i en diskusjon om denne avhandlingens kjerne. Det utløser ofte debatt når man forsøker å si noe sant om hva som virkelig skjedde påsken for to tusen år siden, og siden nærmest all kristelig bekjennelse og dogmatikk finner sin kjerne i dette, er det forbundet med sterke krefter. Den faglige kontekst for problemstillingen kommer derfor klart frem gjennom et skrift som har til hensikt nettopp å svare til denne. Bokens nødvendighet er et tegn på hva det vil si å nærme seg dette emnet. Dersom man beveger seg utenfor de konvensjonelle rammene, blir det ofte nødvendig å si noe mer. Å lese Schillebeeckx uten å kjenne noe til hans tankeunivers, kan ofte trenge en nærmere forklaring.

Avsnittet om Schillebeeckx vil i stor grad omhandle den kristologi som kommer frem i boken *Jesus* fra 1974. Dette var den boken som først vakte oppmerksomhet rundt hans teorier, og en av de viktige diskusjoner som inspirerte meg til å skrive denne oppgaven. Boken omhandler Jesu guddom og menneskelighet, samt tolkningsbakgrunn for de første kristne og deres samtid. Her er kanskje den doble hermeneutikken det som virkelig gir Schillebeeckx det særpreget han på mange måter er kjent for. Hans tolkninger av de første kristnes tolkninger er noe av det som skiller ham fra en mer konvensjonell kristologi i dag.

Schillebeeckx og tekstene

Schillebeeckx går løs på de bibelske tekstene, først og fremst evangeliene, som en kunst ekspert med hensikt å gjenoppbygge et falt bilde. Han arbeider seg gjennom ulike lag for å undersøke hva som kan ligge under. Han mener at dersom kristendommen ikke skal bli en slags relikvie eller overnaturlig hokus pokus, må budskapet komme frem gjennom en kritisk, historisk studie av Det nye testamentet. Deretter må enkelte deler bli gjenstand for omtolkning. Allerede her kan man se klare konturer av et fastlagt skriftsyn, og at det kulturhistoriske er en viktig hermeneutisk nøkkel for Schillebeeckx. Dette vekker mange tanker om den protestantiske, liberale bevegelse på 1900- tallet. Kanskje man kan si om Schillebeeckx at han reverserer det Bultmann i sin tid påstod. Bultmanns forsøk på å avmytologisere de nytestamentlige skriftene hadde til hensikt å si at vi ikke kunne sitte igjen med noen sikker kunnskap om den historiske Jesus. Bultmann mente at hele det kristne fenomenet kan finnes i det kristne kerygma. Han mente at Jesus oppstod inn i dette kerygmaet. Svein Aage Christoffersen skriver: "Tro er gudsforståelse og eksistensforståelse i ett. Den er ikke tro på historiske påstander, men på det kristne budskapet, på kerygmaet"³². Schillebeeckx, på den annen side, mener at Det nye testamenet under en god historisk forskning kan gi substansiell informasjon om Jesus fra Nazareth. Det er faktisk mulig å si noe sikkert om hvordan de første kristne

³² Christoffersen skriver i Kristiansen og Rise 2008 s. 90

forstod Jesus som Messias og Menneskesønnen (Menneskesønnen vil bli omtalt mer inngående senere). Det er også nettopp her noe av tolkningsnøkkelen ligger for å forstå Schillebeeckxs lesning av Skriften. Det er svært viktig for ham å se disse tekstene på bakgrunn av en jødisk- apokalyptisk tankegang. Her bruker han den gammeltestamentlige bakgrunnen for vitnene, og da spesielt tekster som omhandler apokalyptikk. Det er videre vesentlig å forstå noe av den terminologien som ble brukt på den tiden tekstene ble til, og hva som med det formidles gjennom Bibelen. Metaforer og bilder spiller viktige roller, da de formidler sannheter på et annet, og ofte mer omfattende, nivå. Som jeg skal gå nærmere inn på nedenfor er begrepene "lys" og "å se", vesentlige å forstå før man trekker sine slutninger fra beretningene om Jesu oppstandelse og tilsynekomst. Schillebeeckx mener også at de bibelske tekstene ikke alltid formidler den vanlige, verdslige historien, men beretter om hendelser som er metahistoriske og befinner seg på andre plan enn vårt eget. Ofte kan disse metahistoriske hendelsene også ha en her og nå- dimensjon, men det er helt klart for ham at Bibelen er mer enn en fotografisk gjenfortelling, slik vi vanligvis ser virkeligheten. Det kildemateriale som Schillebeeckx forholder seg til, er primært sett Paulus sine brev og evangeliene, men tolkningen av disse er likevel annerledes enn mange "ortodokse" teologer sine lesninger. Forsøket på å forstå de første vitnenes erfaringer av Kristus er et dyptgående prosjekt for ham, og det gir en stor verdi for min problemstilling å kjenne til dette.

De første vitnenes forhold til skriftene. Tradisjon og tolkningsbakgrunn.

Det er vanskelig å forstå de første vitnenes verden og tolkningsramme uten å ta hensyn til den skriftelegion som de levde i. I følge Schillebeeckx var det ikke nødvendigvis et bevis på skriftens tale at Jesus viste seg etter sin død, i hvertfall er det ikke fullt så enkelt. For de første vitnene var Det gamle testamentet selvfølgelig ikke "Det gamle testamentet", men et levende skrift ut ifra hvilket de tolket livet og de erfaringer som de gjorde der. Den vanlige jøde var nok ingen lærd hva angår skriften, men levde ut mye av sin religiøsitet gjennom salmene som ble lest for dem i synagogene. Schillebeeckx mener at man i de tidligste nytestamentlige skriftene kan se at forfatteren identifiserer Jesus med salmistens meditative bønn³³. Uansett hvor mye ydmykelse og prøvelser som man går igjennom, skal man sette sin lit til Gud. Det var svært vanskelig for disiplene å komme overens med tanken på at deres mester hadde blitt fengslet, torturert og drept, men gjennom troens innsikt i salmene kunne man finne en viss forståelse. Det kan riktig nok ha tatt lang tid, men til slutt så de at de sekulære myndighetene kan utøve dom og straff over den rettferdige, men han vil aldri bli forlatt av Gud³⁴. Når det gjelder oppstandelsen "på den tredje dag" ifølge skriftene, mener Schillebeeckx at det er nødvendig å legge merke til at det aldri i noen av evangeliene nevnes "den tredje dagen", men det snakkes derimot om den første dagen i uken. Tallet tre forekommer, men ikke i forbindelse med selve møtene med den oppstandne Kristus. Det vil mer spesifikt si dagen etter sabbaten, ikke den tredje dagen etter langfredag. Han mener videre at begrepet om "den tredje dagen etter skriftene" er et senere forsøk av vitnene til å finne betimelig belegg i skriften som støtter det som var hendt. Derfor får man også her et

³³ Schillebeeckx 1983s. 526

³⁴ Schillebeeckx 1983 s. 526

slags tradisjonsskilte mellom "den første dagen i uken" (påskefortellingene og synene av Kristus) og 'på den tredje dagen' (en litt senere bekjennelsesform)³⁵. Et viktig perspektiv å ta med seg er at det i jødisk tradisjon er vanlig å regne tre dager som den endelige tiden for at en person virkelig er død. Så bruken av "den tredje dagen" kan også vise til at Jesus virkelig var død. Når forfatterne nedtegnet disse hendelsene, var det også med et gammeltestamentlig ekko i forhold til tallsymbolikken fra tidligere beretninger. Den tredje dagen er dagen for avgjørende hendelser, særlig i forhold til frelsende karakter. Det er på den tredje dagen Josef slipper sine brødre ut av fengselet, det er etter tre dagers aktiv venting at Gud setter en pakt med sitt folk (Ex 19:11), på den tredje dagen skilles landet til Israel og Juda (1 Kong 12:12), på den tredje dagen takker kong Hezekia Gud for å ha blitt kurerert fra en sykdom (2 Kong 20:5) og det er på den tredje dagen Yahweh gir nytt liv til sitt folk, og reiser dem opp (Hos 6:2-3).

Vi kan med dette se at for de første kristne var det først og fremst den første dagen i uken som var oppstandelsesdagen, og at begrepet om 'den tredje dagen' er muligens et senere forsøk på å forene skrift og hendelse. I dag kan vi se det hele i et større perspektiv og la disse tolkningsbakgrunnene berike vår forståelse av det som hendte. For vår kristologi i dag er det nok mest avgjørende for Schillebeeckx at Kristus stod opp på dagen etter sabbathen. Den første dagen i uken har en sammenheng med en nyskapelse mer enn at den har en sammenheng med "tre dager etter langfredag".

Den kulturelle bakgrunn for å forstå vitnenes tolkning av møtet med den oppstandne.

Theios aner

Jeg har tidligere påpekt hvor viktig det er for Schillebeeckx å se den jødiske tradisjon som bakgrunnsteppe for tolkningen av oppstandelsen. Selve språket vil være misvisende dersom vi ikke bruker den rette hermeneutiske nøkkel på lesningen av Det nye testamentet. Ved siden av, og noen ganger blandet sammen med, det jødiske tankeuniverset finnes det gresk- romerske. Det har ofte blitt diskutert hvor hellenistisk Judea var på Jesu tid, men i diasporaen var jødene uten tvil eksponert for en hellenistisk tankegang. Det er grunn til å tenke at også noen av tekstene i Bibelen er farget av denne verdensforståelsen og har satt sitt preg på språket som brukes der. Historier om mennesker som har en guddommelig styrke er ikke ukjent i den gresk- romerske verden. Denne visjonen om *theios aner* kommer fra hellenismen, men hadde en sterk innflytelse på diasporajødene som senere ble kristne. Appolonius av Tyana, Alexander den Store og keiser Augustus ble alle betraktet som guddommelige avkom, *divus Augustus*. De er egentlig himmelske vesener som har inntatt en jordlig form, og i denne formen utøver de dydige handlinger så vel som handlinger av større kraft. De kunne gjøre eksorsismer, kurere sykdommer og til og med vekke mennesker opp fra de døde. De var helt klart epifanier, tilsynekomster av det guddommelige i vår regulære verden. Når en av disse halvgudene døde, ble de rykket bort tilbake til sin plass blant de himmelske vesener der de egentlig hører hjemme. Likevel kunne de i etterkant vise seg for sine mest trofaste tilhengere og beundrere. Slike historier om de gamle heroer ble bevart for en grunn, og det var etterlignelse. Mann skulle etterlikne disse halvgudene i sitt eget liv, og leve etter beste evne slik de himmelske vesenene hadde gjort det mens

³⁵ Schillebeeckx 1983 s. 528

de var her på jorden. Gresktalende jøder var allerede kjent med disse ideene da de fikk høre om Jesus fra Nazareth, og Han falt med dette rett inn i et allerede eksisterende tankemønster som i hvert fall ikke var ukjent. Denne saken har i midlertidig to sider, sier Schillebeeckx. Både hos Paulus og i evangeliene ser man steder som advarer mot et liknende *theios aner*-konsept. Formene i Markus- og Johannesevangeliet kan minne veldig om en *theios aner*-kristologi (mirakelmannen), men har også vesentlige deler som skiller seg fra den sistnevnte. Jesus blir her fremstilt som en guddommelig mirakelmann som demonstrerer sin guddommelige karakter gjennom kraftfulle gjerninger. Mirakelfortellingene synes å være fokusert rundt hendelse i Galilea. Her finnes lite maranatha kristologi (lite fokus på endetid), men mer et her og nå perspektiv. I Johannes 20:30-31 kan vi lese det som trolig er slutten på "tegnboken" i dette evangeliet: "Også mange andre tegn gjorde Jesus for disiplenes øyne, tegn som det ikke er skrevet om i denne boken. Men disse er skrevet for at dere skal tro at Jesus er Messias, Guds Sønn, og for at dere ved troen skal ha liv i hans navn". Livshistorien til menn av gudelig karakter er svært like når det kommer til nettopp denne ordleggingen, og det vekker en viss interesse. Som et eksempel kan det nevnes det mirakuløse livet til Judas Maccabeus: "Resten av Judas gjerninger, hans kriger og modige handlinger og storhet, har ikke blitt nedtegnet, for de er mange" (1 Makk 9:22).

Tilbakevisningen av Theios aner

Livet til heroene er holdt ved like av propagandagrunner, og skal først og fremst tjene til etterliknelse. Betegnelsen "Guds Sønn" er ikke en uvanlig tittel på et menneske med guddommelig karakter. På mange måter kan det late til at Jesus også problemfritt skilr inn i denne rammen, men det er en sannhet med sterke modifikasjoner, mener Schillebeeckx³⁶. Verken Paulus, Markus, Lukas eller Johannes aksepterer denne mirakelmann- *theios aner*-kristologien uten en kerygmatiske korreksjon. For Paulus vil dette si å forkynne en annen Kristus (2 Kor 11:14). Lukas kristologi i evangeliet så vel som i Acta er heller ikke en *theios aner*-kristologi. Markus forteller til og med om at disiplene reagerer med å ikke forstå Jesu guddommelige handlinger. Han går kanskje lengst i det han gjør disiplene maktesløse i deres forsøk på å helbrede de syke (Mark.9:14-29). En *theios aner* tankegang er absolutt tilstede i den tidlige kristne kirke, og kan finnes i ikke-kanoniske skrifter, men det er ikke slik evangeliene forkynner, mener Schillebeeckx. Dersom man finner spor av denne tankegangen i Det nye testamentet, er det fordi forfatteren skal gjøre stoffet tilnærmelig for det hellenistiske menneskets tanker om fenomenet. I Lukas' beretning om Jesu fødsel står det: "Derfor skal også det hellige som blir født, kalles Guds Sønn" (Luk.1:35). Dette gir, i følge Schillebeeckx, kun mening dersom forfatteren med sin kristologi er uviten om eller forneker den preeksistente Kristus forstått som visdommen. Her kan man kanskje lese mellom linjene igjen at Schillebeeckx tillegger den gamle jødiske tankegangen mer vekt når det gjelder å forstå skriftene om Jesus. Schillebeeckx ser beretningene om mirakler i det nye testamentet ikke først og fremst som et bevis på hvor sterk og mektig Jesus er, men på at Guds Rike er nært. For ham er miraklene av en klar eskatologisk karakter³⁷.

Å forstå Kristi oppstandelse som kun et tegn fra en guddommelig mann (*theios aner*) blir for Schillebeeckx en feil forståelse av både hvem Jesus var og hva oppstandelsen

³⁶ Schillebeeckx 1983 s. 425

³⁷ Schillebeeckx 1983 s.426

innebærer. Det er helt klart at noen i den tidlige kristne kirke oppfattet det slik, og også noen mener i dag at Jesus fra Nazareth var en mirakelmann. Dette har momenter av sannhet i seg, men det er sannheter med sterke modifikasjoner. En kristologi i dag som legger for stor vekt på Jesus som en mirakelmann eller en theios aner, vil ignorere sentrale og kraftige vitnesbyrd fra både evangeliene og Paulus. Den Jesus det forkynnes om i Det nye testamentet, er den Kristus som er Guds Sønn, og som skal komme igjen i de siste tider. Dette bringer oss over på et sentralt hermeneutisk moment i de første Kristnes tolkningsbakgrunn: Menneskesønnen.

Schillebeeckx og Menneskesønnen.

Det er få figurer som er mer omdiskutert i Bibelen enn Menneskesønnen, hvem han er og hva han er. I denne diskusjonen finner vi også spørsmålet om Jesus bruker betegnelsen om seg selv, eller om han egentlig snakker om en annen person. Først av alt mener Schillebeeckx at det er nødvendig å ha klart at Menneskesønnen tilhører et helt annet kulturelt domene enn det vi kanskje er vant til, og at han har lite å gjøre med messianisme. Messias var mer forbundet med en jordlig karakter som skulle utslette alle Israels fiender og gjenopprette landet og dets tapte velstand. Hovedvekten av denne type messianisme forventet man skulle skje i denne verden, og i den mundane forståelsen av tid. Det vil si at endetidsperspektivet var relativt fjernt i denne sammenhengen. Menneskesønnen, på den annen side, var et himmelsk vesen som skulle komme å dømme de gudløse. Derfor har den sistnevnte en klarere eskatologisk karakter, og indikerer at verden har en ende. Menneskesønnen har også et videre perspektiv, da det ikke lenger er et fokus på å tilhøre det rette folket, som i messiasforestillingene, men en kraft som skal dømme hver og en individuelt etter denne personens lojalitet mot loven. Schillebeeckx mener derfor at menneskesønnen opprinnelig hadde lite å gjøre med messianisme, og at dette er en senere tilleggelse. For det er tydelig at det er først på et senere tidspunkt man forener den himmelske figuren og den jordlige, og man snakker om "den messianske Menneskesønnen".

I denne sammenhengen er det interessant å vise til at Danielsbok 7:13- 14 ikke nevner Menneskesønnen, med unntak i den greske oversettelsen (Septuaginta). Likevel er teksten verdifull som forhistorie til ideen. Schillebeeckx leser Danielsboken, og fortellingen om Menneskesønnen, som en apokalyptisk- dualistisk historie. Med det menes at beretningene forteller om forholdet mellom det himmelske og det jordlige. Han mener at ethvert folk eller nasjon har en "skytsengel", som både beskytter, men også representerer folket i Guds råd. Her refererer han blant annet til Job 1:6 og 1 Kong 22:19. Israel har derfor også sin himmelske beskytter som i Danielsboken og Qumran er mer spesifikt nevnt som Mikael. Den himmelske historie løper med dette parallelt med den jordiske og i de siste tider skal Israels engel komme til syne som en rettferdig dommer over de vantro. I de apokalyptiske bøker blir engler ofte poetisk fremstilt som "en som liknet et menneske". Her ser vi klare referanser til også Danielsbok, der engler blir representanter for ulike nasjoner og land. Derfor forklarer tilsynekomsten av Israels engel på himmelen alvor av ting som skal komme, og i disse siste tider skal det fjerde og verste dyret tilintetgjøres. Dette dyret sies å representere Antiokus den IV Epifanes i Makkabeer- preioden, og etter dets ødeleggelse skal de lojale mot loven ta kontroll over

verden³⁸. Dette kan vi videre se liknende bilder på i Dan10:20- 21 når en engel går i kamp med Persias englefyrste og vinner etter å ha fått hjelp fra Israels englefyrste Mikael. Etter dette må oppmerksomheten rettes mot den greske engelen. Igjen ser vi et sterkt bilde på det Schillebeeckx beskriver som himmelske representanter for jordiske kongedømmer.

Gjennomgangstemaet i det nye testamentet over "han som skal komme" spiller både på den David- liknende Messias og den himmelske Menneskesønnen. For den vanlige mannen i gaten var nok følelsen mest at man ventet på noen, uten at dette var veldig spesifikt. Den som var ventet, ble mer som en kombinasjon av de to kategoriene enn det ble en begrenset figur innenfor en av rammene. Men uansett var det en man kunne legge folket sine byrder over på. Det var jo på mange måter også en belastet tid for folket nettopp i den tid da Jesus stod frem i Israel. Både sosialt og økonomisk gikk landet gjennom harde prøvelser. Det er nødvendig å nevne den lidende tjeneren i denne sammenhengen, og påpeke at det var ingen forbindelse mellom Menneskesønnen og Herrens lidende tjener til å begynne med. Det er først med Jesus at disse to tradisjonene begynner å smelte sammen, og den lidende Kristus ble identifisert med Menneskesønnen og Han som skal bli opphøyet. Ifølge Visdommens bok (Visd1-6) dør egentlig aldri de rettferdige, det er bare de som gjør urett som forbindes med død. Dette perspektivet er basert på den tro at Gud skal rettferdiggjøre dem som handler etter hans lov, han skal til sist hjelpe dem som måtte være forfulgt for sine religiøse standpunkt. Den rettferdige skal da bli tatt opp til Gud, og da være dommer for dem som tidligere forfulgte ham. Alt dette gir et ekko fra andre visdomshistorier, som for eksempel beretningen om Josef og hans brødre. Tanken om at den lidende, men rettferdige, skal opphøyes er derfor et allerede ladet begrep i jødisk tradisjon. Opphøyelsen av tjeneren i Jesaja 52:13 er også et eksempel på en liknende tankegang.

Det er verdt å merke seg at det ikke i noen av disse tilfellene er tale om en oppstandelse. Det som nevnes, er å bli tatt opp til Gud. Synd leder til død, mens den rettferdige er udødelig. Menneskesønnen, som nevnt tidligere, kan sees som skytsengelen for det lidende Israel. Med dette er det lettere å se, i følge Schillebeeckx, hvordan det hele kan forstås som en visjon av opphøyelsen av Israel representert ved engelen, og straffen for landets fiender. Bortsett fra i Acta er det ingen som kaller Jesus for Menneskesønnen, og heller er det ingen som snakker om ham i tredjeperson som denne. Ingen steder i de synoptiske evangeliene finner vi en proklamasjon av at Jesus er Menneskesønnen. Med andre ord kan man si at forståelsen av Jesus som Menneskesønnen har utviklet seg gjennom kirkens liv, men aldri blitt gjort til et selvstendig kerygma. Tittelen kommer aldri inn i noen kristologisk bekjennelse eller andre dogmatiske formuleringer. Rent bibelfaglig er det verdt å notere seg at Bultmann mente at Jesus aldri snakket om seg selv som Menneskesønnen, men alltid som en tredjeperson, en eskatologisk figur som skal komme, mens Albert Schweizer påstod at Jesu ord om Menneskesønnen er autentiske Jesus- ord. Det siste passer godt inn i Schweizers forestillinger om Jesus som en dommedagsforkynner, en endetidsprofet.

I Det nye testamentet møter vi også en interessant terminologi hos døperen Johannes når han snakker om han som skal komme. En sterkere skal komme og dømme med ild er tematisert både hos Lukas og Matteus (Luk 3:16-17, Matt 3:11-12): "...agnene skal han

³⁸ Schillebeeckx 1983 s. 461

brenne opp med uslokkelig ild". Schillebeeckx mener at man her ser et eskatologisk perspektiv, der elementene dom og ild peker på Menneskesønnen³⁹. På liknende måte kan det leses i Dan 7 at dom og ild forbindes med Menneskesønnens komme, og dette har for Schillebeeckx klare linjer til døperens tale. Døperen Johannes preker om omvendelse for enden er nær, og den ventes å være nært forestående. Jesus også snakker om Menneskesønnens komme som nært forestående, da han sier "For sannelig sier jeg dere: Dere skal ikke bli ferdig med byene i Israel før Menneskesønnen kommer" (Matt 10:23). Likevel mener Schillebeeckx at det å identifisere Jesus med Menneskesønnen forutsetter påske- erfaringene, og kun i den settingen blir det mulig å se sammenhengen mellom Jesus fra Nazaret, hans virke, hans lidelse, død, oppstandelse og gjenkomst i den syntesen som utgjør Menneskesønnen⁴⁰.

Schillebeeckx mener at de første vitnenes tolkning av Jesu oppstandelse skjedde på bakgrunn av en Messias- forventning. At Jesus ikke ville lede en jødisk hær til seier over de vantro, var klart helt fra korsfestelsen, så en "jordisk" Messias var derfor ikke lenger et alternativ etter Jesu død. Derimot smeltet denne forløsertanken sammen med en annen beretning nemlig forventningene om Menneskesønnen fra de gamle skriftene. Disiplene forstod nå Jesus fra Nazareth ikke bare som Kristus, Guds Sønn, men også som endetids- figuren man blant annet kan lese om i Daniels bok. Det relativt sene evangeliet etter Johannes er allerede farget av dette synet. For at vi i dag skal forstå hvordan de første vitnene opplevde og tolket dette fenomenet, er det nødvendig å kjenne til hva som menes med Menneskesønnen og hvordan denne smeltet sammen med messias- forventningene i Jesus Kristus. Vår kristologi i dag er jo nettopp en Jesus som er både en historisk realitet og en metahistorisk frelser og dommer.

Schillebeeckx og Påskeerfaringene- omvendelse og et nyetablert forhold til Jesus.

Fremdeles bygger jeg på det som Schillebeeckx skriver i den omtalte boken *Jesus*. Han fremlegger sin teori om påskesyne som en omvendelsesprosess og en nyetablering av forholdet til Jesus. Det vanlige fokuset på den legemlige oppstandelse tones ned til fordel for omvendelsesperspektivet i historiene.

De aller tidligste referanser til Jesus som den oppstandne forteller om hans død og oppstandelse, aldri om tilsynekomster. Visjoner av den oppstandne Kristus uteblir faktisk fra de eldste kildene. Verken Q- kilden eller det opprinnelige Markusevangeliet sier noe om dette. I 1 Kor 15:3-8 finner vi heller egentlig ingen direkte gjengivelse av noen Kristusmanifestasjon, kun en liste over vitner om en kristen tro, i følge Schillebeeckx. Når Maria kommer til graven om morgenen, er det en stemme hun gjenkjenner, ikke noe synlig. Hun ser riktig nok det hun tror er gartneren, men dette synet alene gir ikke gjenkjennelse. Det er først når hun hører ordet "Maria" at hun svarer "Rabboni" (Joh 20:15).

Hva så disiplene da de møtte den oppstande Kristus? Ifølge Schillebeeckx ser det ut til at de ikke møtte noen, i hvert fall ikke i den bokstavelige måten å forstå et møte på. Ingenting skjedde som man kunne fysisk se eller fotografere, de rett og slett så med en

³⁹ Schillebeeckx 1983 s. 471

⁴⁰ Schillebeeckx 1983 s. 472

felles refleksjon at Jesus var den levende Guds Sønn. Hans oppstandelse bør ikke forstås som en empirisk verifiserbar historisk hendelse, det ville nærme seg en slags fundamentalisme å ha en streng objektiv tolkning av oppstandelsen. På den annen side er det svært viktig å legge merke til at Schillebeeckx ikke mener at hendelsen kun er noe som finner sted i den enkelte disippels hode. Han mener at denne subjektive opplevelse hevdes av blant andre Bultmann. Han ønsker i midlertidig en mellomvei. Han omtaler påskeerfaringene som en omvendelsesprosess. Dette gir dem et subjektivt preg, samtidig som han snakker om at denne prosessen bidro til at vitnene så at Jesus var levende og med Gud. Det siste gir en klar objektiv tilnærming ifølge Schillebeeckx. Men hvordan kan man mer presist si noe om det som disiplene opplevde? Spørsmålet om hva som brakte de adspredte disiplene sammen igjen etter korsfestelsen, og denne gangen under navnet Jesus, har blitt stilt mange ganger før. De som forlot Jesus i den tiden han mest trengte dem, samlet seg på et tidspunkt sammen i troen på at denne samme personen var den levende Guds Sønn. Hvis de adspredte disiplene fant sammen igjen etter påskevisjonene, kan man ikke da kalle disse manifestasjonene en form for omvendessvisjoner? Schillebeeckx ser dem som det, og fremlegger følgende påstand: På den ene siden oppløses den intime gruppen av disipler fordi de har forrådt han som binder dem sammen, personen Jesus fra Nazareth; på den andre siden, gjenforent i Jesu navn proklamerer de, en stund etter Jesu død, at den samme Jesus har stått opp⁴¹.

Selv historikeren må anerkjenne problemet involvert her: noe må ha skjedd for å gjøre forandringen psykologisk mulig. Den umiddelbare responsen til dette spørsmålet kan ikke bare være oppstandelsens realitet alene, mener Schillebeeckx, for den omtales aldri i Det nye testamentet. Den er ikke omtalt der fordi den ikke lenger spiller noen rolle i vår verdslige, menneskelige historie. Den er av en annen realitet, metaempirisk og metahistorisk. Dette er noen av de kjennetegnene en eskatologisk hendelse har. På den annen side kan ikke den meta- historiske forklaringen gi et godt nok svar alene. Hele fenomenet forutsetter en erfaring og en bestemt tolkning av denne erfaringen. Spørsmålet blir igjen: Hvilke konkrete erfaringer etter Jesu død fikk disiplene til å proklamere med en slik iver, og mot en slik fare, at Jesus fra Nazareth var stått opp fra de døde⁴². Schillebeeckx har allerede argumentert at selve oppstandelsen ikke finnes dokumentert i det nye testamentet, så den kan ikke være grunnlaget for utviklingen. Den tomme graven kan heller ikke spille en stor rolle, da et forsvunnet lik aldri kan være fundamentet i en slik radikal overgang. Ethvert menneske som engang har følt skam over Jesus, og som kort tid etter proklamerer Ham som den eneste bringer av frelse må med nødvendighet ha gjennomgått en omvendelsesprosess.

En streng eksegese av den tomme graven og påskefortellingene forbigår i følge Schillebeeckx det mest fundamentale i omvendelsen. Han mener at et overordnet perspektiv er viktig å holde på sammen med en eksegetisk fremgangsmåte. Kjernen i hva som skjedde finnes i evangeliene, men de er farget av en senere og etablert kirke. I denne tidlige kirken er både evangeliene og Acta blitt til. Schillebeeckx spør: kan de tre Damaskusfortellingene (Acta 9:27, 22.6-10 og 26:13- 14), der Kristus- manifestasjonen for Paulus er gjort som en omvendelse og så som en misjons- sendelse, fungere som en modell også for Kristus- synene disiplene hadde? Han innrømmer straks etterpå at det

⁴¹ Schillebeeckx 1983 s.380

⁴² Schillebeeckx 1983 s. 381

er en fundamental forskjell, da disiplene ikke hadde vært forfølgere av Kristus, men tvert i mot. De hadde rett og slett ikke klart å gå langt nok sammen med Jesus, og i Det nye testamentet synes dette faktisk være et tema. Å gå med Kristus synes å være et av de essensielle krav til de kristne. Derfor trenger man, i følge Schillebeeckx, disse omvendelsesprosessene for å gjenoppta sin vandring, for å igjen bli en disippel og imitere Jesus⁴³. Det første steget for denne forandringen er i midlertidig en konkret erfaringen av å ha mottatt tilgivelse fra Kristus, en opplevelse av nåde som setter mennesket tilbake til Gud. Schillebeeckx deler hendelsen opp i to deler som lettere kan vise omvendelsesmodellen.

Omvendelsen var et nytt forhold til:

- A. han de hadde forlatt, Jesus fra Nazareth, og
- B. til Han de returnerer til, Jesus som Kristus.

Da Jesus ble tatt til fange, kom disiplene til kort i sin vandring med Ham, og panikken grep tak om dem. Da Han trengte dem mest, forlot de Ham. De var av "liten tro", noe som Jesus spesielt hadde advart mot. Til tross for denne redselen under korsfestelsen, og denne panikkpregede skuffelsen, så var det i midlertidig, i følge Schillebeeckx, mange minner fra tiden med Jesus som fremdeles levde i disiplene. Alle hendelsene i Hans liv som de hadde vært vitne til, var fremdeles noe som hadde preget dem sterkt. De husket Hans proklamering av Guds rike som skulle komme, og de husket hvordan Han spesielt tok seg av de svake og de syndige. De hadde også stiftet et lite bekjentskap med Jesu Gud, som var en Gud av ubegrenset kjærlighet og nåde. Alle disse erfaringene fra sine år med Jesus spiller en stor rolle i det som Schillebeeckx karakteriserer som en omvendelsesprosess. De forlot en Jesus som var dømt til å dø, og de samlet seg igjen senere i det samme navnet, og anerkjente Ham da som den endelige dommer, den oppstandne. Det er nettopp dette andre forholdet mellom disiplene og Jesus som sier noe om hva som ligger i kristofaniene denne påsken. Det som virkelig og historisk hendte, ble erfart av vitnene som en ren nåde. Det var en handling fra Gud som fikk disiplene til å innse at Jesus fra Nazareth var oppstått⁴⁴.

I følge Schillebeeckx er synene av den oppstandne Kristus en omvendelse til Jesus som Kristus og verdens lys⁴⁵ (lysmetaforen skal omtales mer under kapittelet om Paulus). Forholdet mellom det å forlate Kristus og det å samles igjen i Hans navn kommer godt til syne i Markusevangeliets beskrivelse av disiplenes tvil. Apostlene reagerer med vantro når kvinnene rapporterer at de har sett Jesus, og disiplene flykter ved Jesu arrestasjon. Gjennom hele dette evangeliet virker det som om han ønsker å fremlegge en menneskelig inhabilitet til å forstå det mysteriet som Jesus faktisk er. Til og med ved korset har Markus latt en hedning være den første til å anerkjenne Jesus som Guds Sønn (Mark15:39). Ifølge Schillebeeckx finner vi fenomenet å 'se' Jesus på en kristologisk

⁴³ Schillebeeckx 1983 s. 381

⁴⁴ Schillebeeckx 1983 s. 383

⁴⁵ Schillebeeckx 1983 s. 384

måte best beskrevet i Johannesevangeliet. Etter sin tvil innser Thomas hvem han faktisk ser, og proklamerer: "Min Herre og min Gud"⁴⁶.

Schillebeeckx sier: "Tro på oppstandelsen kan aldri finne grobunn i et krav på autoritet alene, den forutsetter en trosmotivert erfaring av en total fornyelse av livet"⁴⁷. Med dette mener han videre å kunne si at det finnes få forskjeller mellom oss i dag og de første vitnene hva angår forutsetningene for å anerkjenne Jesus som Kristus. De betingelser vi har i dag for å "se" Jesus fra Nazareth som Guds Sønn, er på mange måter de samme som de første vitnene hadde for to tusen år siden. Den eneste forskjellen, mener han, er at vi har måttet være nødt til å tolke alle "fargene" som er kommet i etterkant og har preget evangeliene og fortellingene rundt oppstandelsen. Dette har gjort det vanskeligere for oss å se den egentlige kjernen i oppstandelsestroen slik Schillebeeckx ser det. Han skriver: "Bare at vi lider fra den ruglete og naive realismen av hva "syner av Jesus" kom til å være i den senere tradisjon, ute å kunne forstå karakteren av den jødisk- bibelske måten å kommunisere på"⁴⁸. Dette kan på mange måter fungere som en god beskrivelse av hvordan han leser skriften. Hans tolkningsnøkkel til å forstå Jesu oppstandelse ligger i jødisk terminologi for omvendelse fra hedendom til rett tro; en omvendelsesprosess til en sann Kristus- bekjennelse som et direkte resultat av å virkelig kunne se Jesus for den Han er. Som Schillebeeckx tidligere har påpekt, var det ingen visuell gjenkjennelse av Jesus da Maria så ham tidlig den morgenen, men en audiell. Det var først da hun hørte hans stemme at hun forskrekket utbrøt, "Rabboni". Schillebeeckx sammenlikner dette møtet litt som en telefonsamtale. Når noen løfter røret og sier "hallo", er det for å opprette en kontakt, og stemmen kan være kjent for den som lytter. Slik fremlegger han også det som en gjenoppsettelse av kontakt etter Jesu død. Døden er ikke lenger noen hindring for kommunikasjon med den levende Kristus⁴⁹.

Jerusalemtradisjonen og åpenbaringene. Den tomme graven og tilsynekomstene av den oppstandne.

Schillebeeckx mener at man med stor sikkerhet kan snakke om to forskjellige tradisjoner når det kommer til den tomme graven og synene av den oppstandne Kristus. Matteus og Lukas viser en stor interesse av å kombinere disse to, graven og åpenbaringene. Johannesevangeliet gjør det ganske klart at den tomme graven, dersom det i det hele tatt var en slik, kunne aldri fungere som et bevis for oppstandelsen, men være et tegn på en allerede eksisterende oppstandelsestro. Evangeliet forteller om at de oppdager en tom grav, men at de tror noen har tatt liket. Selv etter at både Peter og Johannes har vært inne i graven, sørger Maria på utsiden. Hun gråter når de to englene

⁴⁶ Schillebeeckx 1983 s.360

⁴⁷ Schillebeeckx 1983 s. 346

⁴⁸ Schillebeeckx 1983 s. 346

⁴⁹ Schillebeeckx 1983 s. 345

snakker til henne. Den tomme graven var derfor ikke et grunnlag for å proklamere kerygmaet. Markus har ingenting om synene av Jesus, ikke en gang til kvinnene. Dette er i motsetning til de andre evangeliene og den mye senere slutten av Markus. Det kommer kun til syne en hvitkledd skikkelse som minner dem på det apostoliske kerygmaet: "Han er opptanden!" (Mark 16:6). De andre evangelistene forteller alle om at Jesus viste seg for kvinnene, så det må ha eksistert en tradisjon for dette.

I et rent bibelsk- antropologisk syn er det viktig å presisere at kvinnene hadde en helt spesiell plass i forhold til døden. Det var kvinnene som var faste sørgere, det var de som oftest besøkte gravene og det var de som hadde ansvar for å forberede liket etter at døden var inntruffet. I kontrast til Markus involverer de andre evangelistene også mannlige disipler, spesielt Peter, i gravtradisjonen fra Jerusalem. Schillebeeckx mener uansett at Markus 16:1- 8 bør være det selvsagte utgangspunkt for tolkningene⁵⁰. I dette avsnittet nevnes ikke noen syner av Jesus, kun møtet med en hvitkledd mann som minner dem på kerygmaet, og det hele ender med at kvinnene flykter i redsel for det de har sett. Schillebeeckx mener at Jerusalemtradisjonen med den tomme graven må være yngre enn tradisjonen om tilsynekomstene, men likevel eldre enn alle evangeliene. Han mener videre at engelens budskap i Markusevangeliet er et senere tillegg som forutsetter en sterk tro på en apostolisk proklamasjon i Jerusalem. Han vil også påpeke muligheten for at budskapet ved graven viser en allerede eksisterende pilgrimstradisjon til Jesu grav. Med dette gir Matteus, Lukas og Johannes et inntrykk av at det er to grunnlag for tro på oppstandelsen, graven og tilsynekomstene, mens det i utgangspunktet aldri var fortalt noe om en tom grav. Tradisjonen rundt den "hellige graven" forutsetter troen på den korsfestede og oppstandne, på den apostoliske proklamasjonen selv⁵¹. Det er et interessant poeng for Schillebeeckx at han påpeker hva engelen sier i Markusevangeliet. Engelen har selvfølgelig et budskap, og budskapet er ikke at graven er tom, men at Han er oppstanden⁵². Dette kan fungere som en slags erketypp på fenomenet "døden skal ikke være mer". Schillebeeckx mener at evangelistene adopterer en pilgrimstradisjon inn i sin apostoliske proklamasjon, og spleiser med dette sammen de to ulike variantene. Han mener videre at gjennom utviklingen av denne sammenslåingen kommer det frem at kerygmaet allerede var til stede før tradisjonene om graven og tilsynekomstene. Da får Schillebeeckx følgende konklusjon: påsketroen utviklet seg uavhengig av de to før nevnte tradisjonene⁵³.

Med dette viser han igjen at hans rådende syn på det som hendte i påsken, var at det var en omvendelsesprosess. For vår kristologi i dag vil en slik tilnærming gi en enklere måte å identifisere seg med skriften på, da hendelsene blir likere våre egne. Omvendelsen blir en slags kristologisk indre refleksjon, samtidig som konklusjonen har en objektiv realitet: Han er oppstanden.

Den doble hermeneutikken kommer tilsyne i hvordan de første kristne reagerte på bakgrunn av deres egen tradisjon og verdensbilde, dernest i den "senere" kirkes

⁵⁰ Schillebeeckx 1983 s. 332

⁵¹ Schillebeeckx 1983 s. 332- 334

⁵² Schillebeeckx 1983 s. 333

⁵³ Schillebeeckx 1983 s. 334

bearbeidelse av beretningene. Tolkningene som ble gjort i kort tid etter påsken, kommer frem i evangeliene som en dreining mot en mer opphøyet Kristus. Den virkelige Jesus, Guds Sønn, trer klarere frem. De eldste kildene, og kanskje de mest virkelighets nære, forteller om redsel og usikkerhet. Senere tolkninger viser en mer dogmatisk fremstilling. Schillebeeckx setter dette inn i en forståelse av Jesus i dag som en alltid like aktuell og nyskapende Kristus der omvendelse står i fokus. Omvendelse står også sentralt når han beveger seg over på Paulus og hans møte med Jesus.

Pauli møte med den oppstandne Kristus. Opthe og heoraka.

"... han fortalte dem hvordan Saulus på veien hadde sett Herren".

De aller eldste kildene vi har til Jesu død og oppstandelse finner vi i Pauli brev til Tessalonikerene: "...vi tror at Jesus døde og oppstod..." (1 Tess 4:14). Her finnes ingen fortellinger om Jesu manifestasjon, slik vi finner i evangeliene, men derimot et fokus på Hans gjenkomst.

Det legges ofte en stor vekt på Paulus apostolat som en direkte virkning av synet på vei til Damaskus. Schillebeeckx mener at dette for så vidt er riktig, men at man kanskje har misforstått noe av hva som egentlig menes med denne hendelsen⁵⁴. Med grundigere undersøkelse av 1 Kor. 9.1 gjennom Paulinske briller, kan man se at det vanlige ordet for epifani, *opthe*, ikke er brukt. I stedet finner man *heoraka*, som nærmere bestemt betyr *jeg har sett*. I Galaterbrevet kan vi lese at Han *etter sin gode vilje besluttet å åpenbare sin Sønn i meg* (Gal 1:16). Men her mener Schillebeeckx at det er god grunn til å legge et sterkt trykk på *i meg*. Med dette mener han å påstå at det ikke finnes noen steder i Pauli egne brev hvor han skriver om det å "se Jesus" som en grunn for sitt apostolat⁵⁵. I hvert fall ikke i den bokstavelige måten vi ofte tolker det som. Det er utifra et kall han er apostel, et kall han hadde fra mors liv (Gal 1.15). Senere, og ut ifra en håndspåleggelse, får han kirkens myndighet til å reise ut og forkynne evangeliet. I følge Schillebeeckx er Damaskushendelsen mer et bilde på en omvendelsesprosess hos Paulus, enn det er en konkret manifestasjon. I Acta kan vi lese hvordan Lukas gjengir hendelsen tre ganger, i Acta kapittel 9,22 og 26, og disse tre omtalelsene er viktige på grunn av deres forskjellighet. Acta 22 og 26 er ikke en direkte gjenfortelling av historien, men referer til det som allerede er forutsatt i kapittel 9. Uansett viser disse skriftstedene hvor åpent begrep det egentlig er "å se Jesus". Schillebeeckx mener at to aspekter skiller seg ut i fortellingen vi finner i Acta 9. For det første blir ikke meningen med åpenbaringen synliggjort for Paulus. For det andre gir Jesus seg til kjenne som en Paulus allerede kjenner: Jesus fra Nazareth. Den virkelige Jesus, der i mot, er fremdeles ukjent for Paulus.

Lys og omvendelse

Hendelsen, som lett passer inn i en jødisk- hellenistisk beskrivelse av en omvendelse, beskrives som en opplevelse av lys. Hele scenarioet er i seg selv relativt "tomt", da Paulus ikke får noen videre forklaring. Han reiser videre til Damaskus uten helt å vite

⁵⁴ Schillebeeckx 1983 s.361

⁵⁵ Schillebeeckx 1983 s.361

hva som venter ham. Samtidig har Ananias et syn som angår Paulus, hvor Gud ber ham gå Paulus i møte. På dette tidspunktet vet fremdeles ikke Paulus hva slags store planer Gud har for ham i kirken, men i og med at han lar seg føre med på kjeden av hendelser, viser at han aksepterer det som skjer. For det andre kan vi lese at Jesus taler direkte til Paulus personlig i sin åpenbaring: "Saul, Saul, hvorfor forfølger du meg?" Som Han tiltalte Maria utenfor graven. Men her er det på den annen side en stor forskjell; Maria svarer Jesus, *Rabboni*. Jesus presenterer seg som en Paulus faktisk kjenner, *jeg er Jesus, han som du forfølger*. Den virkelige Jesus, på den annen side, er fremdeles ukjent for Paulus⁵⁶. På bakgrunn av dette faktum er det Paulus spør hvem er du, Herre? Han kjenner ikke Jesus som Guds Sønn ennå slik han senere proklamerer i Acta 9.20. Noe senere i Acta kan vi lese en mer utfyllende beretning om Damaskushendelsen (9:22), for da har Paulus mulighet til selv å reflektere over møtet i lys av sine nye efaringer. Hans mening med å møte den oppstandne er nå klart for ham, noe det ikke var ved den første beretningen. Ananias' syn er ikke lenger nødvendig for å kaste lys over hendelsen, og Paulus selv er mer aktiv i det hele: "*Hva skal jeg gjøre, Herre?*" Det hele leses igjen av Schillebeeckx som en prosess mot en Kristus- tro. Hele omvendelsesprosessen, som Schillebeeckx kaller det, er omgitt av en lyssymbolikk. Lys som er blendende. Dette blendende lyset som omslutter Paulus, skal fortelle ham at han har vært blind under sin forfølgelse av Jesus. Han innser dette, og må faste i tre dager. I en gammel testamentlig tankegang er det nettopp den tredje dagen som er den avgjørende dagen for forandring, og det er nettopp på denne dagen Paulus definitivt og endelig vender om⁵⁷. I en jødisk-hellenistisk tankegang blir lys også brukt om konvertering. Et lys for Israel og for hedningene er en teknisk term som handler om hedningers konvertering til jødedommen⁵⁸. Loven er verdens lys. Paulus, som ser Kristus som står i lovens sted, møter nå Jesus som Kristus og et lys for Israel og hedningene. Ananias spiller sin rolle i dette ved å gi Paulus synet tilbake, og fylle ham med den Hellige Ånd. For Schillebeeckx henger håndspåleggelsen og den Hellige Ånd nøye sammen i dette avsnittet (Acta 9 17). Med en håndspåleggelse fikk han igjen synet tilbake, og ble straks døpt (Acta 9.18). Når Paulus igjen får synet, ser han Kristus som den Han virkelig er, noe Schillebeeckx kaller en kristologisk erkjennelse. Det er blant annet med den bakgrunnen at han kaller Acta 9 for en omvendelseshistorie, ikke en misjoneringsfortelling.

Det at man skal bære Kristi navn frem for folkeslag, forstås i følge Schillebeeckx ikke som en misjonering i klassisk forstand, men mer som å leve blant andre som en Kristusbekjenner. Til og med i lidelse under hedninger og fremmede konger skal Paulus bekjenne Kristus som Herre. Senere forsvarer Barnabas Paulus i Jerusalem, og forteller hvordan sistnevnte hadde sett Herren, og at Han talte til ham (Acta 9.27). Lukas forteller her at Damaskus- hendelsen virkelig var et syn av Kristus, selv om Paulus aldri så Jesus, men bare hørte en stemme. Et møte med Jesus er ikke en nøytral observasjon, men en trosmotivert erfaring i respons til en eskatologisk avsløring. Dette kommer av en bekreftende opplevelse av Jesus som den oppstandne og samtidig Hans soteriologiske betydning. Ut i fra dette trekker Schillebeeckx slutningen at det i en Kristus-manifestasjon ikke nødvendigvis trenger å være et reelt syn. Man trenger ikke med

⁵⁶ Schillebeeckx 1983s. 368

⁵⁷ Schillebeeckx 1983 s. 369

⁵⁸ Schillebeeckx 1983 s. 373

nødvendighet å se Jesus ut ifra den bokstavelige meningen⁵⁹. Som Barnabas sier i Jerusalem, Paulus har sett Kristus, men dette er et kristologisk syn, gjort mulig av nåde alene. Det er en forståelse av Ham som Kristus i en personlig erfaring. Det virker som om møtet med Kristus i denne sammenhengen er noe som skjer i form av opplysning, noe som skiller seg ganske drastisk fra evangelienes *opthe*.

Men det finnes et unntak. I Acta 26 finner vi igjen en gjenfortelling av Damaskushendelsen, denne gangen for kong Agrippa. Denne forsvarstalen, som Paulus holder mens han selv er i fangenskap, skiller seg noe ut ifra de foregående beretningene om hans møte med Kristus. Her finner man ikke de tradisjonelle kjennetegnene på omvendelsesprosessen, og Pauli dåp er helt utelatt. Til gjengjeld er det ikke bare Paulus som opplever lyset i akkurat denne settingen, men det omslutter alle som er tilstede. I denne gjengivelsen faller alle til jorden, men det er kun Paulus som hører stemmen, denne gangen presisert som hebraisk. Hva denne stemmen sier, er av stor betydning, for det er nettopp dette som er Pauli evangelium til hedningene: "*For derfor åpenbarte jeg meg for deg; for å utvelge deg til tjener og vitne, både om det du har sett og om det jeg vil åpenbare for deg*". Og her kommer også til sist kommer det evangeliske påske-uttrykket *opthe*. Her nevnes ikke at Paulus ble blind, konverteringen er ikke lenger sentral, men det er kjernen i Paulus evangelium som er i sentrum⁶⁰. Han skal være hyperetes (tjener) og martur (vitne). Dette kan tyde på at Acta 9 kommer fra en lokal Damaskus- tradisjon, med små redaksjonelle justeringer fra Lukas. Her er ingen påkesyner, kun en *optasia*, en visjon. Acta 26 viser en litt annen tradisjon. Dette kan bety at Lukas her kjente til en tidligere Paulus- tradisjon rundt hendelsen. I den siste versjonen kommer påske- terminologien tilbake og Pauli apostoliske oppdrag til hedningene. Det er en ekklesiastisk kallelse på linje med Peter og de elleve⁶¹. Å begynne å se Kristus i Jesus kaller til omvendelse og opplysning.

Her kan vi se noe av det som jeg nevnte innledningsvis angående Schillebeeckxs forståelse av Skriften og hans interesse for tekstkritisk arbeid og hermeneutikk. Det er gjennom dette arbeidet han forsøker å få frem nyansene mellom det evangeliske *opthe* og det uttrykk som Paulus tilsynelatende bruker mest: *heoraka*, jeg har sett. Det ligger en forskjell her som kan ha en innvirkning på hvordan vi i dag skal forstå de første vitnenes møte med den oppstandne Kristus. Dersom de eldste nedtegnelsene om hva det vil si å møte Jesus som oppstått er mer fortellinger om omvendelse og opplysning, gir det også en ny dimensjon til vår kristologi. En dimensjon som kanskje allerede er der, men ofte i skyggen av de mer konvensjonelle oppfatningene. Det vil uansett være nødvendig å se nærmere på hva det menes med en legemlig oppstandelse.

"Å se"

Når det gjelder begrepet 'å se', har jeg tidligere nevnt at det oppfattes hos Schillebeeckx som noe mer enn bare den bokstavelige meningen vi ofte bruker til daglig. Jeg har også nå vært inne på at en omvendelse fra hedendom til jødedom har vært betegnet som å gå til lyset, og satt disse begrepene inn i den kontekst som vi finner Paulus i Det nye

⁵⁹ Schillebeeckx 1983 s.369

⁶⁰ Schillebeeckx 1983 s. 375

⁶¹ Schillebeeckx 1983 s. 377

testamentet. I Jesaja 29:9-10, 42:18-21 og 43:8 kommer det opp et gjennomgangstema i jødedommen som omhandler det "å ikke se". Det "å ikke se" eller å være blind blir sett på som en forbindelse til egen synd, eller en avskjæring fra Gud. Det "å se" på den annen side, blir betegnelsen for en persons inngang til frelse eller et godt forhold til Herren. I Markusevangeliet kan vi lese en referanse til Jesaja 6:9-10: "Og han sa: gå av sted og si til dette folket: hør og hør, men forstå ikke! Se og se, men skjønn ikke! Gjør hjertet sløvt i dette folket, gjør ørene tunghørte og klin øynene til, for at de ikke skal se med øynene og høre med ørene, og slik at hjertet ikke skal forstå og omvende seg, så det kan bli leget". Her kan vi også lese at det "å se" settes i forbindelse med å omvende seg og om legedom, noe som er interessant. I den mer hellenistiske jødedom snakker man oftere om denne type "å se" eller om å finne lyset som en omvendelse til jødene. I Jesaja 42:6-7 finner vi dette omtalt som noen som før var blinde men som nå har funnet lyset: "Jeg vil verne deg og gjøre deg til en pakt for folket, til et lys for hedningene, for at du skal åpne blinde øyne, føre de bundne ut av fangeshull og føre dem som sitter i mørket ut av fengselet". Flere steder i Det nye testamentet blir omvendelse forbundet med lys, og derfor også med det "å se". Som eksempel kan det nevnes Rom 13:12, Ef 5:8-14, Hebr 6:4, 10:32 og 1Pet 2:9-12. Schillebeeckx mener at Damaskusfortellingene kan fungere som en slags opprinnelig erfaring av Kristus- en noe mer ufarget, og kanskje ekte, enn det man finner i evangeliene. I manifestasjonen av Jesus kommer nådens gave til syne; gaven å kunne se Kristus som den Han virkelig er. Det er alltid Jesus selv som opplyser mennesket og gjør seg selv kjent gjennom en omvendelse, og det er Han som gjør seg selv synlig⁶².

Å vise hvordan man skal forstå det foregående i dag er noe av Schillebeeckx store prosjekt. I likhet med mange andre teologer er det viktig å si noe om hva denne kunnskapen har å si for vår kristne tro i dag. De første kristnes tolkningsrammer er svært viktige for Schillebeeckx. Likevel er det ekstra interessant å se hva Schillebeeckx mener nettopp fordi han er så kontroversiell. På grunn av sine litt uortodokse standpunkt og tolkninger har det vært nødvendig for han å forsvare dem på en annen måte. Dette gjør at han forsøker på litt mer apologetisk vis å redegjøre for hvorfor dette er viktig. Han har en veldig klar agenda på hva han vil fortelle mennesker i dag om hva som skjedde den gang, og hvordan det forteller oss om Jesus i dag.

Schillebeeckx kristologi i større sammenheng

Katolsk kristologi tar i hovedsak utgangspunkt i de læresetninger som ble utarbeidet ved konsilet i Kalkedon i år 451. Det hadde vært gjort mange forsøk på å utforske denne tenkningen på ny i ettertid, men ble som regel dempet ned av manglende entusiasme eller støtte. På 50- tallet prøvde, blant andre, Karl Rahner å foreslå en fornyelse av kristologien, men det ble uttrykt en bekymring fra pave Pius den syvende. Dette ble også nedfelt i en av hans encyklier, *Humani Generis*. På 70- tallet, derimot, ble det klart at man ikke kom tilfredsstillende langt nok med en klassisk kristologi fra konsil- definisjonene. Det nye var nå å ikke ta utgangspunkt i læresetningene rundt inkarnasjonen, slik Thomas Aquinas gjør, men med en basis i de nytestamentlige narrative. Det er i denne tradisjonen Edward Schillebeeckx befinner seg. Det var rimelig klart fra begynnelsen at han ønsket å starte med en konstruksjon av kristologien med utgangspunkt i variasjonene som er å finne i de tre synoptiske evangeliene. Det kanskje mest

⁶² Schillebeeckx 1983 s. 384

kontroversielle, innen enkelte katolske kretser, var hans påstand om at Markusevangeliet i sin opprinnelige form verken inneholdt noe om Jesu fødsel eller oppstandelse. Når dette er sagt, er det viktig å få med seg at Schillebeeckx hele tiden hadde til hensikt å gå videre fra de synoptiske evangeliene til den kristologien vi kan finne i Johannes og senere i Paulus sine brev. Schillebeeckx' forhold til Skriften var en del av et friskt pust (ifølge mange) som blåste gjennom den katolske kirken rundt og etter det annet vatikankonsil, og gjør hans rolle i denne oppgaven både interessant og tidsriktig. Hans forståelse av hvordan man i dag skal forstå de første vitnenes erfaringer av den oppstandne Kristus, er på mange måter annerledes enn hva de fleste er vant med. Han forholder seg til det samme kildemateriale som for eksempel Pannenberg, men trekker andre slutninger og gjør ulike tolkninger. Hans forståelse kaster lys over svært omdiskuterte emner, og er viktig for min problemstilling.

For Schillebeeckx henger kristologien nøye sammen med skapelsesteologien. Skapelsen er et av tegnene på Guds uendelige kjærlighet, og mennesket er skapt for et bestemt mål: glede og samfunn med Gud. Kristus blir derfor ikke bare en frelsesfigur, men også en personliggjort kjærlighet til det skapte. Ifølge Schillebeeckx får skapelsen sin egentlige vesen vist i Jesus⁶³. Hans oppstandelse var en gjennombrytning og manifestasjon av det som allerede var til stede i hans liv og død: Guds rike som er nært. Jesu kommunikasjon med Faderen kunne ikke brytes av døden, og det er i Guds nærvær Jesus nå lever blant sine egne. Derfor er Jesu oppstandelse også en gave til oss i form av Den Hellige Ånd. Derfor kan ikke Jesu oppstandelse sees eksklusivt som en bekreftelse på hans liv og gjerning, men som et vitnesbyrd på hvem vi egentlig er. Et bilde på skapelsens essens og mening. Og til sist men ikke minst at Guds rike kommer.

Kort sammendrag

Schillebeeckx bidrag til den kristologiske forståelse av Jesu oppstandelse i dag er både interessant og tankevekkende. Selv om han møtte mye motstand til tider er det helt klart at store deler av hans forfatterskap må tas til etterretning. Dette er fordi den akademiske kompetanse som kom kommer til uttrykk i hans forfatterskap, samt en dyptgående forståelse for hva kristen tro er, tilsier at man bør spisse ørene for det Schillebeeckx har å si. Et av de viktige spørsmålene han forsøker å svare på er hva det vil si å "se" Kristus. For å forklare dette bruker han de eldste kildene vi har i Bibelen og analyserer dem på en grundig måte. Dette gjør han ved hjelp av en historisk- kritisk tilnærming og grundig tekstanalyse. Språk og kultur fra tiden til de første vitnene er nødvendig å forstå for at de skal ha noen relevans for vår kristologi i dag, mener Schillebeeckx. Han arbeider inngående med begge deler. Lys- metaforer og omvendelses- symbolikk spiller en stor rolle i hans redegjørelser over hva de første vitnene opplevde påsken for to tusen år siden, men også hva disse hendelsene har å si for oss i dag. Hvordan vi oppfatter vår kristne tro i vår egen tid, har en nøye

⁶³ Schillebeeckx 1980 s. 127

sammenheng med hvordan de første kristne forstod Kristus, men dette kan bare gjøres tilnærmelig gjennom kulturkunnskap og en historisk- kritisk lesning. På dette grunnlaget fremlegger Schillebeeckx en oppstandelsesteologi som ikke ved første øyekast er konvensjonell (ortodoks), men spørsmålet står likevel tilbake: er den kanskje det likevel?

Drøfting

Metodiske bemerkninger

I de to første hovedpunktene vil jeg drøfte de første vitnenes tolkningsbakgrunn samt Pannenbergs og Schillebeeckx tolkninger i dag. På denne måten vil den doble hermeneutikken i oppgaven komme frem. Denne hermeneutikken har nettopp til hensikt å ta for seg de to innfallsvinklene. De første kristnes tolkningsbakgrunn er den førtste hermeneutiske nøkkelen, mens Pannenbergs og Schillebeeckxs måte å lese dette inn i vår tid, er den andre. Deretter vil jeg drøfte oppstandelsens objektive realitet og betydning for de to teologene. I den sistnevnte delen vil det foreligge et visst element av sammenligning så vel som kritikk av den enkelte. Der jeg mener begge har et svakt punkt vil jeg også påpeke dette i denne delen. Det har vært nødvendig for meg å ta inn noe ny litteratur i drøftningsdelen for å påpeke viktige dogmatiske poeng. Dette gjelder særdeles der jeg beskriver min kritikk av Schillebeeckx. En av bøkene jeg har valgt å

benytte er *The Mystery of Christ*, og benyttes til dogmatikkundervisning ved Angelicum i Roma. Boken er derfor relevant for min kritikk av sistnevnte teolog.

Pannenberg og Schillebeeckx redegjørelser for de første vitnenes tolkningsbakgrunn.

Både Pannenberg og Schillebeeckx legger stor vekt på den konteksten som de første vitnene levde i da de erfarte møtet med den oppstandne Kristus for to tusen år siden. I denne settingen er det flere ting de deler som viktige, men også noen elementer som den enkelte teolog er alene om å fremlegge. Jeg vil først ta for meg en svært viktig tolkningsnøkkel som de begge beskriver som viktig for de første kristne.

Menneskesønnen

Tanken om Menneskesønnen er for både Pannenberg og Schillebeeckx en viktig bakgrunn for hvordan de første vitnene tolket erfaringene av den oppstandne Kristus. Begge teologene tillegger denne skikkelsen en eskatologisk betydning, om de siste ting og Jesu gjenkomst. Dette perspektivet mener de begge ligger sterkt representert fra det gamle testamentet. Både Pannenberg og Schillebeeckx legger en stor vekt på de jødiske forventningene man finner i de gamle skriftene. Det er likevel noe forskjellige tilnærmelser de har av hva som ligger i forkant av den endelige gjenkomsten, og hva tradisjonen faktisk forteller om. Dette gjelder ikke bare de gamle testamentlige forventningene, men også det nye testamentets ord om Menneskesønnen. De er derfor enige om Menneskesønnens relevans, men de har forskjellig oppfatning av hvordan man skal tolke denne skikkelsen.

Schillebeeckx forteller om at Menneskesønnen og messianisme i utgangspunktet var to helt adskilte ting. Messias var en forventning om en jordlig fører som skulle befri Israel og Menneskesønnen var kun en eskatologisk, himmelsk karakter. Disse to smeltet ikke sammen før de møttes i Jesus fra Nazareth, og spesielt etter oppstandelsen. Den lidende Kristus ble deretter også sett på som Menneskesønnen. Pannenberg mener også i likhet med Schillebeeckx at disse to ble forenet i vitnenes tolkning av Jesu oppstandelse, men han skiller dem ikke så tydelig før dette. Det vil si at disiplene ikke forstod sammenhengen mens Jesus ennå levde i blant dem før korsfestelsen, men Kristus referer til seg selv som denne hele veien. I følge Pannenberg blir altså Jesus fremstilt som Menneskesønnen i evangeliene selv om dette noen ganger blir gjort i tredje person. Det er i følge ham en måte å skille mellom den nåværende, "historiske" Jesus og den Kristus som skal komme. Dersom dette er tilfellet, sier Schillebeeckx, vil det i så fall være en senere fargelegging av teksten, da disse to var klart separert i jødisk tankegang. Schillebeeckx mener at forsøk i evangeliene på å forene Jesus med Menneskesønnen på et tidlig stadium er mest sannsynlig et senere tillegg. Den endelige forståelse av Jesus som Menneskesønnen smelter først sammen i oppstandelsen. Hvorvidt Jesus snakker om seg selv som Menneskesønnen, og om hva som vil være en senere fargelegging av evangeliene, er en vanskelig diskusjon, og her vil Pannenberg og Schillebeeckx ha ulike meninger. Likevel vil jeg være enige med begge teologenes slutning om at Menneskesønnen og Messias smelter sammen i de første vitnenes tolkning av oppstandelsen⁶⁴. Uavhengig av hva man måtte tenke om Jesu selvbevissthet i sitt

⁶⁴ Pannenberg 1968 s. 58 og Schillebeeckx 1983 s. 472

jordlige virke, virker det etter min mening meningsløst å vente på en ny eller utfyllende rolle etter oppstandelsen.

Schillebeeckx leser også Menneskesønnen som en skytsengel for Israel, og er i symbolsk krig med den skytsengel som tilhører det land Israel er i konflikt med⁶⁵. Dette mener han å finne begrunnelse for også i Daniels bok. Dette synet på Menneskesønnen uteblir tilsynelatende hos Pannenberg. Denne måten å nærmest personliggjøre land og konflikter er nok ikke ukjent i den gamle verden, og jeg mener det gir et interessant bilde på Menneskesønnen som mange kanskje ikke tenker mye på. Likevel er jeg nok usikker på hvor viktig denne lesningen var for de første kristnes tolkning. Som jeg har skrevet tidligere i oppgaven, var det viktigste for de første kristne en forkynnelse av kerygmaet⁶⁶. Ikke en gang den tomme graven later til å være bærende. Deres hovedanliggende var at Jesus var stått opp⁶⁷.

For å si noe saksvarende til dagens kristologi vil begge teologene fremlegge det klare eskatologiske perspektivet som ligger i å tolke Jesus som Menneskesønnen, men de vil være noe uenige om hva som ligger i forkant av dette, og hva som kan leses ut av skriften. At Menneskesønnen og den lidende Kristus smelter sammen i de første vitnenes tolkning av Jesu oppstandelse, er de likevel enige om.

Jerusalem- kerygmaet og åpenbaringstradisjonene.

Både Pannenberg og Schillebeeckx er sikre på at det er snakk om to tradisjoner når vi ser tilbake på den tomme graven og åpenbaringene. De er også enige i at det opprinnelige Markusevangeliet er kortere og innehar den eldste bevitnelse av hva som skjedde ved graven. Faktumet er at de eldste skriftstedene vi har tilgang til, bevitner et svært interessant fenomen: Markus forteller bare om den tomme graven, ingen åpenbaringer. Paulus nevner aldri den tomme graven, men kun åpenbaringene. Schillebeeckx påpeker at den hvitkledde skikkelsens budskap ved graven er påfallende. Skikkelsen forkynner aldri at graven er tom, den proklamerer kerygmaet: Han er oppstanden! Schillebeeckx mener at der de to tradisjonene smelter sammen, for eksempel i Johannes, kombinerer evangelisten en pilegrimstradisjon med det apostoliske budskapet. Denne pilegrimstradisjonen sier ikke Pannenberg så mye om, men bemerker at det kan komme til syne en bevegelse i den tidlige kristne kirke når vi studerer hvordan de to

⁶⁵ Schillebeeckx 1983 s. 461

⁶⁶ Se avsnittet hos Pannenberg *Den tomme graven og Jerusalem- kerygmaet versus åpenbaringene*. Og Schillebeeckxs *Jerusalemtradisjonen og åpenbaringene. Den tomme graven og tilsynekomstene av den oppstandne*.

⁶⁷ Sandnes, Karl Olav og Skarsaune, Oskar 2000 s. 66

tradisjonene gradvis kommer sammen. Både Schillebeeckx og Pannenberg er enige om at disiplene først fikk vite om den tomme graven ved deres tilbakekomst til Jerusalem, og Pannenberg stiller seg tvilende til at Paulus i det hele tatt visste om den tomme graven da han skrev sine brev. At dette stemmer stiller jeg meg litt tvilende til: At et så viktig poeng for både de første kristne så vel som for jødene ikke skulle ha nådd Paulus er diskuterbart. Spørsmålet er kanskje egentlig om det var viktig for Paulus å proklamere en tom grav. Ut ifra stillheten rundt dette i brevene kan det virke som om det faktisk ikke var så viktig. Det viktige var at Jesus var stått opp.

For å kort kommentere bibelmateriale de to teologene primært sett bruker, er de relativt like. Likevel synes jeg at det er påfallende at de ikke sier noe om Johannesevangeliets datering. Generelt sett regnes jo evangeliet som et ganske sent skrift, men akkurat fortellingen om den tomme graven diskuteres jo som et ganske tidlig referat. Kanskje til og med som den eldste av bevitnelsene. Dersom det er tilfellet, kunne det være relevant å nevne det. Åpenbaringen for kvinner regnes jo generelt som en gammel tradisjon. Dette er mye på grunn av det litt absurde i at den oppstandne skulle vise seg for det kjønn som hadde lavest troverdighet på den tiden. Schillebeeckx fremhever at vi ingen steder hos Paulus finner et spesielt fokus på at Jesus åpenbarer seg for kvinner (og gir dem oppdraget å spre kerygmaet), men nettopp dette finner vi blant annet i Johannesevangeliet⁶⁸. Et faktum som Johannes kun deler med Matteus. Schillebeeckx mener at når Johannes plasserer Maria Magdalena ved graven påskemorgen, snakker vi utvilsomt om en gammel tradisjon⁶⁹. Dette har ikke store konsekvenser, men det underbygger teoriene om at en tom grav ikke var nok (Joh 20:9). De første kristne trengte mer enn et tomt gravkammer for å proklamere kerygmaet.

Ved å adskille de to tradisjonene står åpenbaringene i påsken enda sterkere frem som radikale hendelser. Hendelser som forandret alt for dem som så det. Schillebeeckx vil fremheve dette som en sterk indikasjon på en omvendelsesprosess, men at selve synene er resultatet av nettopp denne prosessen. At den tomme graven ikke var nok til tro er de begge enige om. Pannenberg er mer ortodoks i sin forståelse av synene men påpeker at møtet med den oppstandne forandret livet vitnene. At jeg betegner han som mer ortodoks vil si at han tillegger oppstandelsen en større historisk plass enn Schillebeeckx. Pannenberg leser oftest Skriften ganske bokstavelig så langt han kan før han begynner å lete etter metaforer. Den legemlige oppstandelsen til Kristus er et faktum for Pannenberg, men legger til at vi ikke kan si så mye av hva det egentlig innebærer.

Hva vil det si å "se" Kristus? Pannenbergs og Schillebeeckx' tolkninger i dag.

Både Pannenberg og Schillebeeckx mener at det tales om ulike måter å "se" den oppstandne Kristus på i Det nye testamentet. Likevel er de noe uenige om metaforbruken og sammenhengen mellom tro og det som skjer. Schillebeeckx ser synene av Kristus som omvendelsesprosesser. Refleksjoner som til slutt får et menneske til å innse at Jesus er Herre og den levende Guds Sønn. Han mener disiplene gjorde denne refleksjonen da de hadde flyktet tilbake til Galilea, og Paulus gjorde den gradvis

⁶⁸ Schillebeeckx 1983 s. 344

⁶⁹ Schillebeeckx 1983 s. 344

da han fikk synet igjen. Synet er her selvfølgelig en metafor for opplysning og det å ha innsett sannheten. Det kan være litt uklart hos Schillebeeckx noen ganger om synet viser seg i det man innser hvem man tror på, eller om det er som med Paulus noe som vekker en opp fra sitt tidligere liv. Kanskje det kan være begge deler. Uansett er det her snakk om en omvendelse ifølge Schillebeeckx. Pannenberg vil nok synes at Schillebeeckx hopper litt for fort til en metaforisk forståelse av hva oppstandelsen og synene egentlig er. I sin teologi er ofte han mer katolsk enn Schillebeeckx, og strekker den bokstavelige meningen en del lenger. At Paulus ble vendt om er nok Pannenberg helt enig i, men det finnes en annen type åpenbaringer i evangeliene, som innebærer en reel kroppslig oppstandelse.

Hvordan disse to teologene bringer denne tolkningen inn i vår egen tid, er svært forskjellig. Pannenberg vektlegger en historisk tolkning og forholder seg så langt som mulig til en bokstavelig forståelse av skriften. Oppstandelsen er hos Pannenberg en objektiv realitet nærmest uavhengig av ytre omstendigheter. For mange mennesker vil Schillebeeckx' tilnærming være noe enklere å tilegne seg da det er mye snakk om følelser og individuelle forståelser av sannheten. Selv om det er viktig å presisere at Sannheten for Schillebeeckx er objektiv og lik for alle vitnene. Det ser ut til at Schillebeeckx mener bekjennelsen til Kristus som Herre kommer av en individuell opplevelse av en objektiv sannhet. Jeg mener likevel at Schillebeeckx burde ha uttrykt seg mer spesifikt om den kroppslige Kristus vi møter i evangeliene. Det moderne mennesket vil lettere forene seg med forståelsen av å se Jesus som en filosofisk oppdagelse av hvem Han er. En slik kristologi vil være lettere i en tid hvor den fysiske Jesus fra Nazareth ikke er tilgjengelig for oss, slik han var for de første vitnene. Etter min mening står Schillebeeckx med dette i fare for å redusere viktigheten av Jesu legemlige oppstandelse. Jeg tror at han har en tradisjonell og reell tro på denne, men han nevner den for lite. Selv tar han dette som en selvfølge som ikke trenger å presiseres. Man får i den sammenhengen da en formening om at den er "ikke-eksisterende". Pannenberg har en mer konvensjonell forståelse av oppstandelsen og hva de første kristne så, men innrømmer at den eldste nedtegning vi har som beretter om møtet med den oppstandne, innebærer kun et lys og en stemme. En stemme som søker å omvende et menneske som ennå var blindt. Pannenberg har ingen tendenser til å skape tvil rundt den legemlige oppstandelsen til Jesus, og mener at det var med en reell kropp Kristus stod opp. Vår egen oppstandelse får med det en klarere sammenheng med Kristi oppstandelse. Schillebeeckx mister noe av denne forbindelsen dersom han "åndeliggjør" hendelsene i for stor grad⁷⁰.

Både Pannenberg og Schillebeeckx anser Damaskus- hendelsen for å være en slags urfortelling hva angår møtet med den oppstandne. Pannenberg vil si at den er det fordi det er den første, eller i hvertfall den eldste, nedtegnelse av møtet. Schillebeeckx vil på sin side si at den er det i kraft av å være en modell for alle møter. I hvert fall for tilsynekomstene for de Tolv⁷¹. Dette er den opprinnelige fortellingen av hva det vil si å møte den oppstandne Kristus.

⁷⁰ Schillebeeckx 1983 s. 378 "a Jesus appearance is not the object of neutral observation; it is a faith motivated experience".

⁷¹ Schillebeeckx 1983 s. 381

Som vanlig er det vanskelig å slutte seg til en teori uten forbehold, men nødvendig å forsøke å holde to bilder i hodet samtidig. Kristologien, korset og oppstandelsen er full av paradokser og dette gir den en viss livskraft. Med paradokser mener jeg her ikke motsetninger som tilintetgjør hverandre. Jeg snakker heller ikke om motsetninger der kun den ene tingen er rett. Det jeg mener med paradokser her, er motsetninger som trenger hverandre. Sluttes man seg til en del- sannhet og gjør denne til en hel- sannhet, står man i fare for både heresi og uskyldige misforståelser. G.K. Chesterton beskriver mot som et slikt paradoks. Mot krever en vilje til overlevelse som manifesterer seg i en beredskap til å dø⁷². I noen tilfeller må man ta med begge sannhetene i et paradoks og de motsetningene som følger med. Både Schillebeeckx og Pannenberg bringer disse paradoksene inn i vår tid og vår kristne tro i dag, men på svært ulike måter. Litt satt på spissen kan man kanskje si at Pannenberg søker å gjengi hendelsene som historiske fakta ut ifra vår målestokk av historie og fakta, mens Schillebeeckx forsøker å gjengi en metahistorisk hendelse med symboler og bilder.

Oppstandelsens objektive realitet, og betydning.

Pannenberg

For Pannenberg er Kristi oppstandelse en objektiv realitet som i prinsippet er tilgjengelig for alle. Dette er fordi den fant sted på et bestemt tidspunkt på en bestemt plass i vår historie. Gud har manifestert seg og vist hvem han i virkelighet er, og gjennom oppstandelsen ble Jesu liv og gjerninger rettfærdiggjort av den eneste levende Gud⁷³. Selv om Pannenberg vektlegger den historiske oppstandelsen, sier han også at den transenderer tid og blir metahistorisk. Dette er et uttrykk som både Schillebeeckx og Pannenberg gjør bruk av, og betyr at hendelsen hever seg over vår egen historie. Dens betydning og virkelighet transenderer tid og rom. Kristi seier over døden strekker seg utover vår tid og inn i evigheten. Jesu lidelse, død og oppstandelse åpnet den jødiske forventningen om Messias til alle folkeslag⁷⁴. Han sier seg enig med Schillebeeckx at gudsforholdet blir gjenopprettet til det som var intensjonen fra begynnelsen av, men Pannenberg vil også si at det er noe mer. Hva dette "mer" er, klarer jeg ikke helt å forstå. Pannenberg sier ikke dette uttrykkelig, men for meg kan det virke som om det er en videreutvikling av mennesket. Ikke bare er det satt i et gjenopprettet gudsforhold, men det er gitt noe kvalitativt mer. En ny skapning slik man kan lese i Paulus' andre brev til Korinterne (2Kor 5:17)⁷⁵.

⁷² Chesterton 2006 s. 88

⁷³ Pannenberg 1968 s. 214

⁷⁴ Pannenberg 1994 s. 397

⁷⁵ "Derfor, om noen er i Kristus, da er han en ny skapning..."

Hva angår oppstandelsens betydning, vil Pannenberg si at den foregriper de siste ting. Den er en foregripelse av Guds rikes komme, og fullbyrdelsen av menneskenes skjebne⁷⁶. Den nyskapningen som skjer i Jesu oppstandelse er en begynnelse på den virkelig store nyskapelsen: en ny himmel og en ny jord⁷⁷. Det går derfor en linje hos Pannenberg gjennom skapelse, nyskapelse og Guds rikes komme.

Pannenberg om Menneskesønnen og historien

Pannenberg operer med mer kjente termer og gjør derfor stoffet mer umiddelbart tilgjengelig. For å forstå oppstandelsen i et saksvarende lys i dag må den sees ikke bare som en historisk hendelse, men også som en metahistorisk hendelse. Med dette ligger faktisk Pannenberg nærmer de katolske læresetningene rundt dette spørsmålet enn det Schillebeeckx gjør. Den katolske kirkes katekisme gir uttrykk for en klar balanse mellom det metahistoriske i hendelsen og det historiske⁷⁸. Det er med andre ord en hendelse som finner sted på et bestemt tidspunkt i vår tid, men samtidig en hendelse som har sin ettervirkning og betydning over tid og rom. Det hendte en spesiell dato, men er også en foregripelse av de siste ting. Oppstandelsen rettferdiggjør Jesu liv og handlinger, og smelter sammen messiasforestillingen med Menneskesønnen. Det er på den annen side diskuterbart om samtlige evangelier proklamerer Jesus som Menneskesønnen, slik Pannenberg ser ut til å mene. Dette er nok likevel mer et eksegetisk spørsmål enn hva som er teologens kristologi. Likevel får denne tolkningen konsekvens for hans forståelse av Jesus. At Jesus ser seg selv som Menneskesønnen gjennom hele sitt jordlige virke, er en forskjell fra å peke på en "annen" eskatologisk karakter. I sistnevnte tilfelle vil det i så fall si at Han må gjennomgå en transformasjon for å bli Menneskesønnen. Denne transformasjonen kan sies å skje i oppstandelsen. Pannenberg som fastholder at Jesus er seg selv bevisst som Menneskesønnen allerede før dette, ser ut til å mene at oppstandelsen gir kraft til noe Jesus allerede er. Pannenberg sier ikke dette eksplisitt, men jeg tolker det slik. Det vil si at han vet at han er Menneskesønnen, men den fulle betydningen av dette kan han først tiltre etter oppstandelsen. Menneskesønnen hos Pannenberg er en eskatologisk skikkelse som skal opptre i de siste tider. Denne skikkelsen er den samme Jesus fra Nazareth, som gjennom sin seier over døden bringer menneskene frem for Gud⁷⁹.

Kritikk av Pannenberg.

Jeg mener Pannenberg kan til tider overse noen av de metaforer og bilder som Schillebeeckx påpeker i forhold til omvendelse og subjektive opplevelser. Hva det vil si å "se" Kristus er i påskesammenhengen svært bokstavelig for Pannenberg, men jeg tror det er viktig å holde andre tolkninger oppe på dette området. Schillebeeckx gir etter min

⁷⁶ Pannenberg 1992 s. 581

⁷⁷ Pannenberg 1992 s. 584

⁷⁸ *Catechism of the Catholic Church* Art 5 paragraf 2 1995

⁷⁹ Pannenberg 1968 s. 215 og 217

mening en interessant vinkel når han sammenliker det å "se" Jesus med det å komme til tro. Å "se" blir da en metafor for opplysning av hvem Jesus er.

Pannenberg synes for meg også å fokusere mye på mannen som ble Gud. Jeg er ikke i stand til å finne noen plass der han skriver dette i klar tekst, men jeg føler det ligger en tendens mellom linjene til dette. For så vidt er dette noe han deler litt med Schillebeeckx. De har begge en tilbøyelighet til å skrive en kristologi som sier mye om mennesket som ble Gud, uten å vektlegge Guden som ble menneske. Jeg etterlyser en klarere forbindelse til inkarnasjonens mysterium når de fremlegger sin oppstandelsesteologi.

Schillebeeckx

Schillebeeckx vil også gi oppstandelsen en objektiv betydning, men det subjektive spiller en større rolle enn hos Pannenberg. De synene som vitnene hadde i påsken er uttrykk for en omvendelsesprosess der de, ved en felles refleksjon, innså hvem Jesus virkelig er. Han de hadde vandret med i flere år var virkelig den levende Guds Sønn. Dette beskriver Schillebeeckx som en opplevelse av nåde og tilgivelse. En reetablering av forholdet til Kristus. Denne åpenbaringen gjorde at de reiste tilbake til Jerusalem og fant ut at graven der var tom. Både Pannenberg og Schillebeeckx vektlegger at dette er hendelser i historien, men på litt forskjellige måter. Schillebeeckx synes å trekke litt mot Schweitzer hva angår Jesus fra Nazareth som en profet. Ikke en dommedagsprofet (som den sistnevnte fremhever) men en profet som forkynner Guds rikes komme. Guds rike er noe med langt flere dybder enn bare dommedag. Denne saken er det tilslutt Jesus går i døden for. I den historiske Jesus opplever vitnene en kjærlig og levende Gud, og det er denne Guden de vender seg til i påsken. Schillebeeckx er bemerkelsesverdig forsiktig når han skriver om Jesu oppstandelses betydning i det store perspektiv, og bruker sjeldent tradisjonelle vendinger som "døde for våre synder" eller "sitter ved Gud den Allmektiges høyre hånd" og så videre. Frelse er likevel viktig når han beskriver Jesu budskap, og at han var sann Gud og sant menneske⁸⁰. Hva han mener med "frelse" og "sann Gud og sant menneske" vil nok alltid være den store diskusjonen rundt Schillebeeckx. Min mening er også at han beveger seg i en farlig gråsoner i forhold til den katolske læresetningen om Jesu *hypostatisk enhet*. Det vil si forholdet mellom Jesu sjel og kropp. Det er et katolsk dogme at da Jesus døde ble alle forbindelser mellom kropp og sjel brutt, slik det er med alle andre døde. Likevel var både Jesu kropp og hans sjel alltid forbundet til Ordet, også de tre dagene etter Hans død⁸¹. Dette gir et perspektiv på den legemlige oppstandelsen som Schillebeeckx styrer et godt stykke unna. Det metahistoriske tar mye overhånd hos Schillebeeckx, og individuelle refleksjoner spiller en vesentlig rolle. I boken *The Mystery of Christ*, skrevet av Ocariz, Seco og Riestra, kan vi lese en kort men god refleksjon over oppstandelsens historisitet. De forklarer at det kan late til å være vanskelig å beskrive Herrens oppstandelse som noe historisk, fordi det er ingenting å sammenlikne den med. Den er noe helt nytt, og livet til den oppstandne Kristus er ikke underlagt noen av våre jordlige lover (fysikk og tid osv.). Likevel må man vokte seg når man bruker et slikt språk, skriver de, for man står i fare

⁸⁰ Schillebeeckx 1983 s. 550

⁸¹ Ocariz, Seco og Riestra 1991 s. 224

for å "avhistorisere" hendelsen. Man risikerer å spiritualisere påskeevangeliet, "Herren er virkelig oppstått, og er blitt sett av Simon" (Luk 24:34)⁸².

En personlig oppdagelse av Jesus som Guds Sønn er noe som står sterkt også andre steder. Martin Luther legger for eksempel en stor vekt på at Jesus døde for hver enkelt av oss⁸³. Også i den romersk katolske kirke spiller det enkelte menneskes gudsforhold en vesentlig rolle. Likevel trekker Schillebeeckx dette langt ut over det vanlige. Jeg tror absolutt at han mener disiplene kom til en *subjektiv* forståelse av en *objektiv* sannhet, men det er likevel noe uklart hva han egentlig mener med dette.

Kritikk av Schillebeeckx: Jesus som Guds Sønn i kraft av å være det sanne menneske.

Den måten Schillebeeckx fremlegger sin teologi på være en gjenstand for misforståelse. Han sier at Jesus var et menneske akkurat som deg og meg, med unntak av at han var *mer* menneske. Det fullstendige mennesket. Slike ting kan man ikke regne med å si uten å møte en viss motstand. Det er nødvendig å si noe mer; for eksempel hva det vil si å være det fullstendige mennesket i følge et kristent syn. Det å si at Jesus var Gud fordi han var det sanne mennesket kan lett skape en kristologi i dag som er mer en filosofisk gud på linje med "gjør godt mot andre-" og "kom i kontakt med den subjektive sannheten om deg selv-" type tankegang. Med det mener jeg at man lett kan stå igjen uten en objektiv sannhet. Den kristne tro har alltid forkynt at den kun finnes en Sannhet. At Jesus reduseres til det perfekte menneske, gjør etter min mening Ham ikke til Guds Sønn. Da kan Jesus lett reduseres til den vismannen og antroposofen mange sier at han var. Arild Romarheim skriver i Store Norske Leksikon at det sistnevnte er et av de store kjennetegn på nyreligiøsitet. Han sier at Jesus ofte blir ansett som en vismann, som gjennom sine reiser til Østen ble innlemmet i en spesiell kunnskap⁸⁴. Dette er selvfølgelig ikke en kristen tanke. Likevel appellerer den til mange menneskers tanke om hvem Jesus egentlig var. Den "ufargede" sannheten som er fri fra kirkens bearbejdelser. Det er nødvendig å kjenne Schillebeeckxs tankeunivers og ikke bare bruddstykker av hans kristologi for å kunne oppfatte noen av disse forskjellene. Med det mener jeg at Schillebeeckx ikke ser Jesus som bare en vismann, men faktisk som Guds Sønn. Denne forskjellen er Schillebeeckx dessverre ikke alltid så flink til å utdype. Schillebeeckx har en tendens til å si at Jesus var Gud i kraft av å være det sanne menneske, og med det overse inkarnasjonens mening.

Kritikk av Schillebeeckx: Oppstandelse uten omvendelse?

Schillebeeckx' syn på oppstandelsens objektive realitet vil være kraften til omvendelse for alle mennesker som møter den oppstandne Kristus. Likevel er min mening at han vektlegger den metahistoriske oppstandelsen i alt for høy grad⁸⁵. Gjenopprettelse av

⁸² Ocaritz, Seco, Riestra 1991 s. 239

⁸³ Konkordieboken. Luthers lille katekisme 2. Artikkel.

⁸⁴ Arild Romarheim <http://snl.no/nyreligiøsitet>.

⁸⁵ Schillebeeckx 1983 s. 380

gudsforholdet er et tema hos begge teologene, men omvendelsen regnes nærmest som forutsetningen for oppstandelsen hos Schillebeeckx, og ikke omvendt. Tiltross for at Schillebeeckx etter min mening tillegger nettopp dette alt for stor verdi, har det likevel absolutt sin betydning. Spørsmålet er kanskje om Schillebeeckx mener det kunne ha skjedd en oppstandelse uavhengig av omvendelser? Etter min mening klarer ikke Schillebeeckx å redegjøre for dette tydelig nok i det han skriver. Dersom jeg skal uttrykke det mer presist, mener jeg at Schillebeeckx ikke klarer å redegjøre for oppstandelsens betydning uavhengig av omvendelser.

Hvordan skal vi i dag forstå de første vitnenes møte med den oppstandne Kristus?

Det er udiskutabelt for begge teologene at det hendte noe i påsken for to tusen år siden som forandret livet til de første vitnene, og at dette er en forandring som fremdeles finner sted hos mennesker i dag. Det å se Kristus har alltid vært en gjennombrytende, forvandlende opplevelse. I dag er det viktig å forstå noe av den kulturhistoriske bakgrunnen disse hendelsene fant sted nettopp for å bedre forstå språk og bilder som kommer frem i skriften. Skriften er det sted som gjør oppstandelsen tilgjengelig for oss, men den er fortalt og skrevet av mennesker med en helt spesiell bakgrunn. At de trodde at Jesus fra Nazareth er Guds Sønn er hevet over enhver tvil, og at den som døde var den samme som stod opp, og som skal komme igjen, var udiskuterbart for de første kristne. Det er i tillit til denne troen vi i dag lever i en kristendom som proklamerer det samme kerygmaet den hvitklede skikkelsen i Markus forkynte: "Han er oppstått!" Schillebeeckx og Pannenberg's forståelse av de første vitnenes møte med den oppstandne Kristus kan være noe ulike, men det er viktig å se på det de faktisk er enige om. Man bør spisse ørene når det virkelige essensielle for de første kristne, så vel som for oss, forklares av Schillebeeckx og Pannenberg. De er til tider uenige om mye, men det er enkelte punkter de møtes på. Her er det verdt å notere seg hva det går ut på. De to teologene fremlegger Guds unike evne til alltid å gjøre noe nytt. Alltid å overraske og forvandle. De første vitnene gikk fra å være redde disipler til å bli fryktløse apostler. Både Pannenberg og Schillebeeckx trekker de første vitnenes møte med Kristus inn i vår tid, og forteller om en Gud som overrasker selv den mest troende jøde. Hos de to teologene viser Gud sin evne til å snu rundt på alt vi tar for gitt. At Guds språk alltid er å triumfere over håpløsheten. Å frelse der det tilsynelatende ikke er noe igjen å frelse. Dette er tidløse egenskaper ved Gud. Tidløse egenskaper som taler gjennom vår kristne tro i dag på lik linje som det talte til de første vitnene for lenge siden.

Litteraturliste

Catechism of the Catholic Church Doubleday 1995

Chesterton, G.K. *Orthodoxy* Hendrickson Publishers 2006

Ocariz, Seco, Riestra *The Mystery of Jesus Christ* Four Courts Press 1991

Romarheim, Arild *Nyreligiøsitet* Artikkel <http://snl.no/nyreligiøsitet>.

Sandnes, Karl Olav og Skarsaune, Oskar *Mannen som ble Messias*
Undervisningsredaksjonen NRK 2000

Schillebeeckx, Edward *Interim Report on the Books Jesus and Christ* SCM Press 1980

Schillebeeckx, Edward *Jesus* Fount Paperbacks 1983

Wolfhart, Pannenberg *Jesus- God and Man* SCM Press 1968

Wolfhart, Pannenberg *Systematic Theology Volume 2* T and T Clark 1994

Wolfhart, Pannenberg *Systematic Theology Volume 3* T and T Clark 1992

Fergus, Kerr *Twentieth- Century Catholic Theologians* Blackwell Publishing 2008

Kristiansen, Ståle Johannes og Rise, Svein *Moderne Teologi. Tradisjon og nytenkning hos det 20. Århundrets teologer* Høyskoleforlaget 2008